

**Özgür YILMAZ**

Doç. Dr. | Assoc. Prof. Dr.

Samsun Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Tarih Bölümü, Samsun-TÜRKİYE  
Samsun University, Faculty of Economics, Administrative and Social Sciences, Department of History,  
Samsun-TURKEY

ORCID: 0000-0002-1970-2315  
ozgur.yilmaz@samsun.edu.tr

**Furkan SARAÇ**

ORCID: 0000-0001-9089-6143  
furkansarac29@hotmail.com

## İmereti Kralı II. Solomon'un Bağımsızlık Mücadelesi ve Osmanlı Sürgününe Dair Bazı Yeni Bilgi ve Belgeler\*

### Öz

Rusya'nın Kafkasya'daki hâkimiyet süreci açısından Gürcistan oldukça önemli bir yer teşkil etmektedir. Bu süreç Gürcistan'da 1810'lu yıllara kadar devam etmiş ve ülke doğrudan Rusya'nın hâkimiyetine girmiştir. Gürcistan'da, Rus yayılmacılığına karşı direnen krallıklardan biri de İmereti Krallığı'ydı. İmereti Krallığının son kralı olan II Solomon, 1810'da Ruslara karşı mücadelesini kaybedip bir süre Tiflis'te tutuklu olarak kaldıktan sonra Osmanlı Devleti'ne sığınarak bağımsızlık mücadelesini dışardan sürdürmeye çalışmış ve bu sırada uluslararası destek aramaya uğraşmıştır. Önceleri Gürcistan'da Rus idaresi ile anlaşarak ülkesini ve tahtını koruyacağını düşünen II. Solomon Rusların Gürcistan üzerindeki gerçek amaçlarını gördükten sonra Rus idaresine başkaldırmış ve ülkesi için mücadeleye girmiştir. Uluslararası destek arayışını sürgüne çıkmadan önce Gürcistan'da başlatan kral Osmanlı Devleti, İran ve Fransa'nın yardımını sağlamaya çalışmıştır. Ancak Gürcistan'ın önemli bir kısmını daha önce kendine bağlayan Rus idaresine karşı kralın çabaları sonuç vermemiştir. Dahası 1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında Rusya'nın bölgedeki gücünü daha da pekiştirmesi sonucunda Osmanlı Devleti, İmereti için Rusya ile bir çatışma riskini göze almamıştır. Bu bağlamda, dönemin siyasi gelişmeleri ekseninde bağımsızlık mücadelesinde kral, aradığı desteği bulamamış ve Trabzon'da 1815'te vefat etmiştir. Bu çalışma II. Solomon'un Ruslara karşı bağımsızlık mücadelesi bağlamında Ahıska'dan Trabzon'a kadar uzanan sürgününe ve bu dönemde ülkesinin kurtuluşu için yapmış olduğu çalışmalara dair bazı yeni bilgi ve belgeler üzerinden bir değerlendirme yapma amacındadır.

**Anahtar Kelimeler:** Rusya, Gürcistan, İmereti, Osmanlı Devleti, II. Solomon

## Some New Information and Documents on Struggle for Independence and the Ottoman Exile of King Solomon II of İmereti

### Abstract

Georgia occupies a very important place in terms of Russia's dominance process in the Caucasus. This process continued in Georgia until the 1810s and the country came under the direct domination of Russia. In Georgia, one of the kingdoms that resisted Russian expansionism was the Kingdom of Imereti. The last king, Solomon II, lost his fight against the Russians in 1810 and was imprisoned in Tbilisi for a while, then took refuge in the Ottoman Empire, and tried to continue his struggle for independence from abroad and sought international support. Solomon II thought that he would protect his country and his throne by making an agreement with the Russian administration in Georgia; but after seeing the real aims of the Russians on Georgia, he rebelled against the Russian administration and entered the struggle for his country. The king, who started his search for international support in Georgia before going into exile, tried to provide the help of the Ottoman Empire, Iran and France. However, his efforts against the Russian administration, which had previously occupied a significant part of Georgia, did not yield results. Moreover,

\* Bu çalışma, Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalında Doç. Dr. Özgür Yılmaz danışmanlığında Furkan Saraç tarafından tamamlanan "İmereti Kralı II. Solomon'un Rusya'ya Karşı Mücadelesi ve Osmanlıya Sürgünü" başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

after the Ottoman-Russian War of 1806-1812, as Russia further consolidated its power in the region, the Ottoman Empire did not risk a new conflict with Russia for freedom of Imereti. In this context, in struggle for freedom, which was shaped around the political developments of the period, the king could not find the support he was looking for and died in Trabzon in 1815. This study aims to make an evaluation through some new information and documents about Solomon II's struggle for independence against the Russians in Georgia, his exile from Akhuska to Trabzon, and his work for the liberation of his country in this period.

**Keywords:** Russia, Georgia, Imereti, Ottoman Empire, Solomon II.

## Giriş

Stratejik olarak önemli olan Kafkasya coğrafyasında Gürcistan, Rusların işgaline kadar Osmanlı ve İran arasında uzun bir süre tampon bir bölge olarak kalmıştır. Kuzeyde yükselen yeni bir güç olarak Rusya ile Gürcü beyleri arasında daha XV. yüzyıldan beri ilişkiler kurulmaya başlanmıştır. Ancak Rusların bölgede asıl ilerleyişi Büyük Petro zamanında olmuş; Azerbaycan'ın Rusya'ya katılmasıyla, Rusya hâkimiyet alanını Gürcistan'a kadar genişletmiştir. Küçük Kaynarca Antlaşması, Rusların Kafkasya'daki nüfusunun daha da artmasını sağlamıştır (Kurat, 1999, s. 299). Bir taraftan Osmanlı Devleti, diğer taraftan da İran tarafından sıkıştırılan Gürcüler için Ruslar önceleri bir kurtarıcı olarak görülmüş, 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Gürcistan Hanı İraklı Han, savaşta Rusya'nın yanında yer almıştır (Nusel, 2015, s. 89). Bu yakınlaşmanın bir neticesi olarak 1783'te Rusya ve Gürcistan arasında imzalanan Giorgiveski Antlaşması ile Gürcistan Rusya'nın himayesine girmiştir. Bu antlaşma Gürcistan tarihi için yeni bir dönemin başlangıcıdır (Vernadsky, 2015, p. 212-215). Antlaşma ile Rusya, Gürcistan'ın siyasi varlığını yok etmiş ve dış dünya ile olan ilişkilerini kesmiştir. Bu antlaşma aynı zamanda Gürcistan'ın fiili işgalin bir nevi habercisi olmuştur (Türker & Soofizadeh, 2015, s. 154-155). Her ne kadar İran tarafı bu antlaşmadan rahatsız olup Gürcistan üzerindeki nüfuzunu devam ettirmek istese de, Gürcü ileri gelenleri İran'ın saldırgan politikalarına karşı ortak hareket etme kararı almışlardır. Ancak İran Şahı Ağa Muhammed Han'ın 1795'de Tiflis'i almasına mani olamamışlardır (Aydın, 2008, s. 56; Şükürlü, 1996, s. 548-549). Rusya, hem İran tehdidine hem de Gürcistan'daki hâkimiyetini pekiştirmek amacıyla Gürcistan'da daimi bir ordu kurma hazırlıklarına 1799'da başlamış ve Lazarev'in başında olduğu Rus ordusu Tiflis'e girmiştir. Bir yıl sonra imzalanan bir başka antlaşma ile Gürcistan resmen Rusya'ya bağlı bir devlet hâline getirilmiş ve ülkenin tam olarak Rus işgaline açılma süreci de başlamıştır (Aydın, 2008, s. 60-62). Önce Çar Pavel'in daha sonra da I. Aleksandr'ın beyannameleri ile 1801'de Gürcistan'ın Rusya'ya katıldığı ilan edilmiştir. Böylece Tiflis doğrudan Moskova'ya, bu entegrasyon sürecinin devamı olarak Gürcü Kilisesi de 1811'de Rus Kilisesi'ne bağlandı. (Seydoux, 1967, p. 618). Bundan sonra Rusya, tüm Gürcistan'da kendi idaresini kurmak için yoğun çaba harcamış, Gürcistan'da kalıcı olmak için hâkimiyeti altına giren bölgelere kendi idarecilerini atamıştır.

Tiflis ile Karadeniz ve Kırım arasında bir bağlantı hattı kurmak için Batı Gürcistan'ı ele geçirmek isteyen Ruslar, buradaki yönetimleri hedef aldı. Ülkedeki prenslikler arasındaki ihtilaflardan yararlanmak suretiyle 1801'de Kartli ve Kaheti ilhak edildi. Daha sonra Guria, Samegrelo ve Abhazya ele geçirildi. Rusya'nın ilerleyişi karşısında bağımsızlığı tehlikeye giren hanlıklar arasında İmereti (Açıkbaş) Krallığı, Migreli ve Göril de vardı. Bunlar içinde Osmanlıların, açık başla dolaştıkları için "Açıkbaş" dedikleri İmeretya (İmereti)'nin Rusya ile olan mücadelesi Gürcistan'daki Rus egemenliği ve bölgedeki güç dengeleri açısından oldukça önemli bir yer tutmaktadır (Aydın, 2008, s. 46-49). Bu çalışma Kral II. Solomon'un bu mücadelesine dair mevcut literatüre bir katkı yapma amacıyla. Aslında Kral II. Solomon'un ülkesi için mücadelesi Rusya'nın Gürcistan'da tesis etmeye çalıştığı hâkimiyet bağlamında tarihçiler tarafından değerlendirilmiş ve bu konuda önemli çalışmalar yapılmıştır. Bunun yanında kralın uluslararası yardım talepleri, Napolyon savaşlarının etkili olduğu dönemde kralın mücadelesini sadece Gürcüler ve Ruslar arasındaki bir mesele olmaktan çıkarmış, Osmanlı Devleti, İran ve Fransa'nın da dikkatini çekmiştir. Bu bakımdan çalışma, Kral II. Solomon'un bu mücadele sürecine ışık

tutmak gayesiyle; Osmanlı arşiv belgeleri ve diğer ikinci el kaynakların yanı sıra Fransız konsolosluk arşivlerinden de istifade edilerek mevcut literatüre yeni bilgiler eklemeyi amaçlamaktadır. Kralın Fransa'dan yardım talepleri ile ilgili olarak Seydoux bazı önemli belgeleri neşretmesine rağmen (Seydoux, 1967), kralın Fransız elçiliği ve hükümetinden yardım talepleri için aracı olan Trabzon'daki Fransız konsolosu Dupré'nin raporlarını dikkate almamıştır. Ancak bu raporlar kralın mücadelesini mümkün mertebe takip etmemize imkân sağlamakta; özellikle de Osmanlı Devleti'ne sığınmasından sonraki süreci aydınlatmamıza yardımcı olmaktadır. Aynı şekilde Gümüş tarafından konu ile ilgili olarak yapılan iki çalışma (Gümüş, 2007; Gümüş; 2006) bu konuda önemli çalışmalar olsa da kralın sürgün rotasını ve faaliyetlerini tam olarak açıklamamaktadır. Adı geçen bu kaynaklar ışığında Kral II. Solomon'un özellikle Osmanlı Devleti'ne sürgünü sonrasındaki sürece dair yeni bilgilere ulaşmak mümkün olmuştur. Konunun daha iyi anlaşılması için çalışmada öncelikle İmereti'nin Rus hâkimiyetine girmesi ve kralın tahtından uzaklaştırılması sürecine değinilecek, devam eden kısımlarda ise Osmanlı sürgünü ve faaliyetleri üzerinde durulacaktır.

### 1. İmereti'nin Rusya Himayesine Girmesi ve II. Solomon'un Yardım Talepleri

Batı Gürcistan'da yer alan prensliklerden biri olan İmereti, XV. Yüzyılda Gürcistan'daki feodal monarşisi yıkıldıktan sonra bağımsız bir krallık haline gelmiş, önceleri Gürcistan'ın batı tarafını denetimi altında tutarken zamanla sınırları daralarak Kutais merkez olmak üzere iç kısımlarda kalan bölgeleri kontrol eder bir hale gelmiştir. XV. Yüzyıldan itibaren diğer Gürcü krallıkları, Osmanlı ve İran kuvvetleri arasında mücadele alanı haline gelen İmereti XVI. yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti'ne tabi olan bir yer olmuş; ancak İran İmereti'ye yönelik siyaseti zaman zaman bu tarafların İran denetimine geçmesine neden olmuştur. Rusların Kafkasya'daki ilerlemeleri sonucunda bu mücadeleye bu kez Ruslar da dâhil olmuşlardır. İmereti'nin son kralı olan II. Solomon'un (1789-1810) krallığı Gürcistan tarihi için her açıdan ayrı bir öneme sahiptir. 1801'den sonra, yani Rusların Gürcistan'a girmesiyle birlikte II. Solomon üzerindeki Rus baskısı daha da arttığı için kral, Rus komutan Tsitsianov ile anlaşma yoluna gitti ve her iki taraf 5 Nisan 1801'de Elaznaur Antlaşması'nı imzaladı. Aslında bu antlaşma da daha öncekiler gibi İmereti'deki Rus hâkimiyetini tescilliyordu (Dvali,2019, s. 29-33). Rusya'nın bu hedeflerini gerçekleştirmek amacıyla bölgeye gönderilen General Tsisianov, Gürcistan'ın doğusundaki hanlıkları da güç kullanarak Rusya'ya bağladı. Rusların bu ilerlemeleri diğer hanlıkların da Rus idaresine boyun eğmesiyle sonuçlanmaktaydı (Türkmen, 2003, s. 26; Aydın, 2008, s. 64).

Ruslar, bölgede ilerlemelerine karşı koyan II.Solomon'un gücünü kırmak için General Litvinov'u İmereti'yi işgal etmesi için gönderdiler. Rusya 1803'ten itibaren takip eden altı yıl boyunca Batı Gürcistan'daki Mingrelye ve Gürria gibi prenslikleri de hâkimiyet altına aldı. Dolayısıyla II. Solomon'un daha önceleri egemenliği altına almaya çalıştığı bu bölgeler Rusya'nın kontrolüne geçince aynı akıbetin İmreti'nin başına geleceği öngörülüyordu (Mikaberidze, 2015, p. 28). Kral Solomon, Rusya'nın üstünlüğüne karşı çıkmıyordu; zira Gürcistan'ın tamamını birleştirmek ve Osmanlı Devleti ve İran'ın işgal ettiği Gürcü topraklarını kurtarmak için askeri destek karşılığında bağımsız kalmak istiyordu. Ancak Rus hükümetinin farklı planları vardı. 1804'te Doğu Gürcistan valisi General Paul Tsitsianov, kralın teslim olmasını istedi. Kralın bu teklifi reddetmesi üzerine Rus general birliklerini Batı Gürcistan'a nakletti. Rus kuvvetlerine mukavemet edemeyen II. Solomon, teslim olmak zorunda kaldı ve 25 Nisan 1804'te Tsitsianov'un taleplerini kabul etti (Mikaberidze, 2011). Böylece İmereti, Rusya'nın bir vilayeti haline getirildi. Yine de II. Solomon'un bölgedeki Rusya işgaline rağmen gücünü hala hissettiriyor ve az da olsa askeri gücü barındırıyordu. Ancak İmereti Kralı II. Solomon, bölgedeki Rus varlığına daha fazla dayanamayarak 1806'dan itibaren açıktan mücadeleye başlamıştır (Gümüş, 2006, s. 106).

II. Solomon'un ülkesi için mücadele ettiği dönemde, Napolyon komutasındaki Fransız ordularının 1805'te Rusya ve Avusturya'yı, 1806'da Prusya'yı, sonra 1807'de Rusya'yı yenmesi ve bunun sonucunda tüm Avrupa'nın Fransa İmparatoru'nun yönetimine girmesi uluslararası güç dengelerinde büyük bir etki yaptı. Bu gelişme Osmanlı Devleti'nin 1806'da Rusya'ya savaş ilan etmesinin en önemli nedenlerinden biriydi. Böyle bir ortamda II. Solomon da Rusya'nın egemenliğine karşı "Napolyon kozunu" kullanmaya karar verdi. Zira bu dönemde Fransa, İran'a yaklaşma politikası izleyerek özellikle İngiltere'ye karşı İran'ın bölgedeki gücünden istifade etmeye çalışıyordu. Aynı zamanda İran'a, Gürcistan'da Rusya'ya kaptırmış olduğu topraklarını kazanması için yardım vaat ediyordu. (Driault, 2013, p. 166; Natchkebia, 2009, p. 115-141; Das, 2016, p. 37). Ruslara karşı, Kral II. Solomon'a en fazla destek ve himaye sağlayacak güç Napolyon'un Fransa'sıydı. Bu çerçevede, Berkok ilk defa 1804'te II. Solomon'un Napolyon Bonapart'tan yardım talep ettiğini ancak bu girişimden bir sonuç alınmadığını belirtmektedir (Berkok, 1958, s. 402). Ne var ki Solomon'un bu teşebbüsü ilerde daha fazla dile getirilen uluslararası destek arama sürecinin başlangıcıydı. Zira bu dönemde Fransa bölge ile çok daha yakından ilgilenmeye başlamıştı. Gerek İran'a gönderdiği görevliler gerekse de bölgedeki konsolosları vasıtasıyla Osmanlı Devleti-İran ve Rusya ekseninde bölgedeki her türlü askeri ve siyasi gelişmelerden haberdar oluyordu (Yılmaz, 2014, s. 65-96; Yılmaz, 2016, s. 87-120). II. Solomon'un Ruslara karşı olan mücadelesini Trabzon'dan takip eden Trabzon'daki Fransız konsolosu Dupré, Kral II. Solomon'un ülkesini Ruslara karşı savunma kararından ve Trabzon'a gönderdiği biri Katolik ve biri Gürcü olan iki temsilciden bahsetmekteydi. Asıl önemlisi II. Solomon, Napolyon'un "bağımsızlık mücadelesinde kendisine destek verip vermeyeceğini" merak ediyordu. Fransız konsolosu, kralın temsilcisine bu konuda Fransız hükümetine mektup yazmasını tavsiye etmekteydi.<sup>1</sup> II. Solomon, Dupré'ye Haziran 1807'de bir temsilci göndererek Fransız hükümetinden yardım talebinde bulundu.<sup>2</sup> Kral, beklediği cevabı alamadığından Eylül ayında Ahıska'daki Kapuçin manastırında görevli Basilio vasıtasıyla bir mektup daha göndermiş ve ülkesinin başkentini ele geçiren düşmanlarına karşı büyük Napolyon'un yardımını" talep etmişti. Dupré, mektubu Fransa Dışişleri Bakanlığı'na göndereceğini; ancak bu konuda kendisine gelecek talimatları beklediğini ifade etmekteydi.<sup>3</sup>

Kral II. Solomon, 1808'de de bu yardım arayışlarına devam etti. Eylül 1808'de iki murahhasını mektupları ile İstanbul'a gönderdi. Bu murahhaslar ile Trabzon'da görüşen Dupré, raporunda mektupları ulaştırmak üzere Paris'e gidecek olan murahhasa bir pasaport verilmesi ve maddi olarak desteklenmesi konusunda yardımcı olmasını talep etmekteydi.<sup>4</sup> Dupré'nin raporlarında kralın İstanbul'a başka bir temsilci gönderdiği de görülmektedir. Kral, Yousep Sohrap adlı bir temsilciyi 1809'da İstanbul'a göndermiş ve Fransız elçiliği vasıtasıyla Napolyon'dan tekrar yardım taleplerini yenilemişti. Fransız Elçisi Maoubourg ise "bu talepleri Napolyon'a iletceğini; ancak mevcut durumun majestelerini bir karar almaktan alıkoyduğunu" ifade etmekteydi.<sup>5</sup> Ülkesine gitmek üzere Trabzon'a uğrayan Yousep Sohrap, burada konsolos Dupré ile de görüşmüş; Kral Solomon'un talepleri ile ilgilendiğine dair ona bir not göndermiştir.<sup>6</sup>

<sup>1</sup> AMAE, CADN, APD, Constantinople (Ambassade), Série D, Trébizonde, Dupré'den Ruffin'e, No. 10, 8 Eylül 1806.

<sup>2</sup> AMAE, CADC, CCC, Trébizonde, 1, Dupré'den Talleyrand'a, No. 58, Trabzon, 6 Haziran 1807.

<sup>3</sup> AMAE, CADC, CCC, Trébizonde, 1, Dupré'den Talleyrand'a, No. 72, Trabzon, 8 Mart 1808.

<sup>4</sup> AMAE, CADN, APD, Constantinople (Ambassade), Série D, Trébizonde, Dupré'den Mabourg'a, No. 20, 22 Eylül 1808.

<sup>5</sup> AMAE, CADN, APD, Constantinople (Ambassade), Série D, Trébizonde, Mabourg'tan Dupré'ye, 10 Ağustos 1809.

<sup>6</sup> AMAE, CADN, APD, Constantinople (Ambassade), Série D, Trébizonde, Dupré'en Mabourg'a, No. 20, 8 Eylül 1809.

Rusların baskısı altında olan Kral II. Solomon Fransız hükümeti ile muhaberatını sağlayan Dupré vasıtasıyla Fransa'dan gelecek cevabı beklemekteydi. Bu nedenle Mart 1810'da Dupré'ye bir ulak göndererek kendisine verilecek memnuniyet verici bir haber olup olmadığını sormuş; Rus generalinin baskısı altında olduğunu hatırlatarak geleceğine ilişkin gelecek cevaba göre hareket edeceğini belirtmiştir. Dupré ise daha önceki raporlarında olduğu gibi, bu konuda bakanlıktan bir talimat gelmeden kendisine cevap veremeyeceğini belirtmişti.<sup>7</sup> Kralın bu yardım talepleri ülkesi İmereti'den çıkarılmasından sonra daha da artacaktır.

## 2.Sürgüne Giden Süreç: II. Solomon'un Tahttan İndirilmesi ve Ülkesinden Çıkması

İmereti'nin 1804'te Rusya'nın bir vilayeti haline getirilmesinden sonra II. Solomon, Rusların 1804 antlaşmasını ihlal ve inkâr ettiklerini, Kutais'te az sayıda Rus kuvveti bulunması gerekirken pek çok Rus birliğinin şehre yığıldığını, sivil ve hukuki meselelerin kendisinin iradesi dışında çözümlendiğini belirterek tüm İmeretya'nın Ruslar tarafından istila edildiğinden yakınıyordu (Aydın, 2008, s. 107). Bu süreçte II. Solomon'un Ruslara karşı gösterdiği direnci kırmak görevi Rus generalı Tormasov'a havale edilmişti. Bu maksatla Tormasov, İmereti'nin ileri gelenlerine yönelik olarak bir bildiri gönderdi. Tormasov, bildiride Rus İmparatorunun "İmereti'de barış, sükûnet ve Gürcistan'ın refahını istediğini ifade ederek, aynı zamanda Kral II. Solomon'un bu eylemleri ile Rus imparatoru ile yapmış olduğu antlaşmayı tehlikeye attığı uyarısında bulunmuştu. Dahası İmereti'deki Rus kuvvetlerinin kralı tahtından indirmeyi amaçlamadığını; aksine ülkeyi Osmanlı saldırılarından korumayı amaçladığını belirttikten sonra imparatorluğun emirlerinin yerine getirilmediği takdirde İmereti halkının "şiddet göreceğini" beyan etmişti (Grosdev, 2000, p. 124).

Tormasov, Rus talepleri konusunda II. Solomon'u ikna etmek için Gürcü General Orbeliani'yi devreye soktu; ancak daha sonra kralın Rus taleplerine boyun eğmediği anlaşıldı. Dahası II. Solomon'un birlikleri, 1809'da bir Rus konvoyuna saldırdı ve konvoyu yok etti. Bunun üzerine II. Solomon'un toprakları Rus birlikleri tarafından kuşatıldı. Büyük bir kısmı Rus denetimine girmiş olan Gürcistan'da İmereti tek başına kalmıştı. Bazı İmereti ileri gelenleri de Rus taraftarı olarak hareket etmekteydiler. Tormasov, Ocak 1810'da, II. Solomon'un bazı İmeritya soylularını ve kendi varisi Konstantin'i rehin olarak teslim etmesini ve Rus gözetiminde kalıcı olarak Kutais'te ikamet etmesini talep eden bir ultimatom gönderdi (Mikaberidze, 2001).

Başkent Kutais'te konuşlanan Rus garnizonu nedeniyle şehri terk eden kral Redutkale'ye sığındı. Tormasov, Orbeliani'ye, İmereti prenslerine, soylularına ve din adamlarına, "anavatanlarını kurtarmak istiyorlarsa Kral Solomon'un inadinın üstesinden gelip onun görevlerini yerine getirmek üzere İmereti'ye geri dönmesi" konusunda ikna edilmesini istedi. Ancak bu çabalar sonuç vermedi. Bu sırada Kral II. Solomon, Ahıska'ya gönderdiği adamlar vasıtasıyla Ruslara karşı Osmanlı Devleti ile işbirliği yapmak istediğini ve Osmanlı Devleti'nin hizmetinde olacağını beyan etmişti (Gümüş, 1993, s. 17)<sup>8</sup>. Aynı şekilde İran şahı ile de bağlantı kurarak Ruslara karşı ortak hareket etme kararı almıştı. Kral ise diplomasiden istifade ederek, aynı zamanda Osmanlılardan alacağı destek ile ülkesindeki egemenlik haklarını genişletmeye çalışmaktaydı. II. Solomon, 10 Ocak 1810'da Tormasov'a gönderdiği bir mektupta İmeritya halkının şikâyetlerini dile getirdiği gibi, Lenchgumi Eyaleti'ndeki haklarının tanınmasını da talep ediyordu. Kralın şikâyetlerine konu olan bir diğer nokta ise İmeritya'daki Rus birliğiydi. Buna göre Türklere karşı savaşmayan bu Rus birliği bir an evvel Kutais'ten çıkarılmalıydı (Grosdev, 2000, p. 124-126). Kral, bir dizi üst düzey temsilciler göndermek suretiyle Tormasov'u yatıştırabileceğini ve müzakere sürecine devam edebileceğini hesaplamıştı. Ancak bu girişim üzerinde Tormasov 21

<sup>7</sup> AMAE, CADC, CCC, Trébizonde, 1, Dupré'den Compte de Champagny, No. 98, Trabzon, 15 Mart 1810.

<sup>8</sup> BOA, HH, 1100/44599-Ç, Ra. 1226/ Nisan 1811.

Ocak 1810'da yayınladığı bir ultiमतom ile üç gün içinde bazı imereti ileri gelenlerini rehine olarak St. Petersburg'a göndermesini istedi. Kral ise Kutais'ten Tiflis'e dönecek ve burada Rus denetiminde olacak; firari Aleksandır, İran şahı ile Ahıska paşası ile de her türlü iletişimi kesecekti. Bunları yapmadığı takdirde tüm yetkileri elinden alınacaktı. Ancak Kral Solomon'un Rus taleplerini yerine getirmeyeceği ortaya çıkınca Tormasov, II. Solomon'un tahtından alındığını ilan etti ve İmparator Aleksandır adına yayınlanan bildiri, 20 Şubat 1810'da İmereti kiliselerinde okundu. Bazı İmereti soyluları Rus tarafında yer aldı. Hazırlıksız yakalanan kral hem Ahıska'ya hem de Kafkasya'daki dağlılara hemen Rus kuvvetlerine yönelik bir dizi baskın başlatmaları için dilekçe göndermek zorunda kaldı (Grosdev, 2000, p. 127). II. Solomon'un İmereti'den çıkması üzerine Ruslar kralın sarayına zarar vermiş ve geride kalan prens ve halkına da zulüm yapmıştı (Aydın, 2008, s. 107). Çar I. Aleksander da Kafkasya bölgesinden sorumlu Genel Vali Graf Gudoviç'e, İmereti Kralı II. Solomon'un tüm ailesi ile birlikte Rusya'ya göç ettirilmesini emretti (Çapraz, 2006, s. 74).

Yanındaki zayıf birlikleri ile Vard-tsikhe Kalesi'ne sığınan kralın Ruslara karşı daha fazla direnme gücü yoktu. Bunun üzerine Tiflis'e gidip akıbetini beklemekten başka seçeneği kalmamıştı. Teslim olan Kral Solomon, 28 Mart 1810'da Tormasov'dan gelen mektup doğrultusunda Tiflis'e gitti (Mikaberidze, 2001)<sup>9</sup>. Rus tarafının oyalamaları ile geçen kırk günlük zorunlu ikametden sonra son bir hamle yapan kral, 11 Mayıs 1810'da Tiflis'ten kendisini bekleyen bir grup Lezgi ve bazı İmeritya'nın soyluları ile Ahıska'ya, Şerif Paşa'nın yanına sığındı (Kurat, 1999, s. 300). Bunun üzerine Tormasov daha da sertleşerek kralın ve maiyetindeki diğer İmereti soylularının eşlerini hapse attırdı ve tüm mal ve mülklerine el konuldu (Grosdev, 2000, p. 127). Kralın bu şekilde ülkesinden ayrılması İmereti halkında büyük bir üzüntüye neden oldu.<sup>10</sup> Mücadelesine Ahıska'dan devam etmek zorunda kalan kral, ülkesine gönderdiği mektuplarda Ruslara karşı mücadele verilmesini istiyor ve akıbetlerinin diğer krallıklar gibi olacağı uyarısında bulunuyordu (Grosdev, 2000, p. 129; Mikaberidze, 2001).

### 3. Sürgünün İlk Durağı: II. Solomon'un Ahıska'daki Faaliyetleri ve İmereti Harekâtı

İmereti Kralı II. Solomon Osmanlı Devleti'nin hâkimiyeti altında bulunan Ahıska'ya geldiğinde, maiyetinde prens, soylu ve askerlerden oluşan 600 kişi vardı. Osmanlılardan yardım talep eden kral diğer asker ve hizmetkârlarının Açıkbaş Ülkesinde kaldığını, bundan sonra Osmanlı Devleti'ne hizmet edeceğini dile getirerek Osmanlılardan aldığı destekle Açıkbaş ülkesine doğru hareket ederek, burada bulunan Moskov askeri üzerine beş bin asker ile hücum etmeyi planlıyordu.<sup>11</sup> Ahıska'da oldukça iyi bir şekilde karşılanan kral burada, ülkesinin geçmişten beri Osmanlı toprağı olduğunu ifade edip, Osmanlılardan askeri yardım talep edince Selim Paşa'dan Ruslara karşı olan mücadelesinde destek sözü aldı. Kral, Ahıska'da bulunduğu sırada burada iki önemli temasta bulundu. İlk olarak İran'dan da destek almak için temsilcisi Süleyman Bey'i İran şahına gönderdi. İkinci olarak ise Osmanlı Devleti'nin desteğini sürdürmesi için Keyhüsrev ve David adlı serdarlarını İstanbul'a gönderdi (Cevdet Paşa, 1301, s. 267). Bu elçileri vasıtasıyla kral, Osmanlı tebaası olduklarını beyan ederek eskiden beri vermiş oldukları cizye ve peşkeşlerini vermeye devam edeceklerini, kendilerine tahsis edilecek 4.000-5.000 kişilik bir Osmanlı askeri ile düşmanlarına saldırabileceklerini beyan etmiştir.<sup>12</sup> Kralın elçileri İstanbul'da Vahid Efendi ile yaptığı, İstanbul Rum Patriği'nin de hazır bulunduğu görüşmede ana konu kralın ülkesine nasıl dönebileceğiydi. Bunun için Gürcistan'daki Rus kuvvetleri, Gürcü prensliklerinin birbirleriyle ve

<sup>9</sup> AMAE, CADN, APD, Constantinople (Ambassade), Série D, Trébizonde, Dupré'den Mabourg'a, No. 34, 28 Nisan 1810.

<sup>10</sup> AMAE, CADC, CCC, Trébizonde, 1, Dupré'den Compte de Champagne, No. 100, Trabzon, 120 Mayıs 1810.

<sup>11</sup> BOA, HH, 1100/44599-Ç, Ra. 1226/ Nisan1811.

<sup>12</sup> BOA, HH, 1105/44599-D,1226/1811-1812.

Rusya ile münasebetleri de müzakere edilmişti. Görüşmede bir harekât planı da tasarlanmıştı. Bu plana göre Canik, Trabzon, Kars, Erzurum ve diğer yerlerden toplanacak 30 bin askerin yanında mühimmat gönderilecek, Gürcü beylerinin de desteği alınacaktı (Gümüş, 2006, s. 108-109).

Osmanlı Devleti'nin Rusya'ya karşı mücadele halinde olduğu bölgede İmereti Kralı II. Solomon'un desteklenmesi fikri ortaya çıkmıştı. Sadrazam Yusuf Ziya Paşa, daha önce kendisinin şark seraskerliği sırasında da Açıkbaş Hanı'nın Rusya'ya karşı desteklendiğini ve bu desteğin devam ettirilmesinin faydalı olacağını belirtmiştir (Toprak, 2019, s. 164). Gerek bu girişim gerekse de kralın girişimleri karşısında Sultan II. Mahmud yardım taleplerini olumlu karşılamıştır. Bunun üzerine krala bir mektup yazılarak Gürcistan'ın geçmişten beri Osmanlı himayesinde bulunduğunu ve bu süreçte, Gürcistan topraklarında huzurun olduğu ifade edilmiş, Gürcistan'ın Rus işgalinden bir an önce kurtulması için gerekli desteğin verileceği söylenmiş, ayrıca Selim Paşa ve Emin Paşa'ya da haberler gönderilerek kralın desteklenmesi istenmiştir (Gümüş, 2006, s. 108-109). Kralın elçileri geri dönerken Erzurum Valisi Emin Paşa aracılığıyla kendisine bir hil'at ve Açıkbaş Hanlığı Beratı da verilmiştir.<sup>13</sup> II. Solomon'un bölgeden ayrılması üzerine onun geride bıraktığı "Aznavur ve Rüesalarının" da oradan ayrılmasını istemiştir. Kral, Ahıska'da bulunduğu sırada Açıkbaş ülkesinin işgal altından kurtulması için önemli bir desteği Ahıska halkından görmüş, Osmanlı hükümeti de II. Solomon'un Şerif Paşa ile birlikte hareket etmesini istemiştir (Aydın, 2008, s. 108-109).

Devrik Kral Solomon Ahıska'da iken İmereti'ye yönelik bir harekât hazırlığı da yapmıştır. İmereti halkının Rus idaresine karşı ayaklanması durumunda başarı ihtimali vardı (Gümüş, 2006, s. 109). Kral Solomon Haziran 1810'un sonunda yanındaki Türk-Lezgi kuvvetleriyle beraber İmereti'ye tekrar hâkim olmak için İmereti'de Ruslara karşı başlayan isyanın liderleri olan Prens Kaikhorso Abashidze ve onun oğulları ve Prens David Gabaoshvili-Abashidze ile bağlantı kurmuştur. Ancak bu planlardan haberdar olan Ruslar, Sakaro Köyü'nde isyancıları dağıtmayı başardı. Rusların karşılaştığı en büyük sorun, Solomon ya da Prens Tsereteli'nin ülkeye girebileceği vadi yollarındaki kontrolü sağlayabilmektir. Buna ek olarak, Tormasov hem İranlıların hem de Osmanlıların İmereti isyanıyla çakışacak yeni saldırılar başlatmaya hazır oldukları konusunda istihbarat aldı. Tam bu sırada kralın İmereti'de ortaya çıkması, halk arasında desteğin yeniden canlanmasını sağladı. İmereti'deki isyanı takiben Ossetya'da Prens Levani liderliğindeki bir başka isyan patlak verdi. Levani, Doğu Gürcistan'ın prenslerine ve soylularına (Kartli-Kakhetia) mektuplar gönderdi ve Rusları kovmak için destek istedi. Levani, amcası Prens Aleksander ve İran şahının isyan çıktıktan sonra yardım göndereceğine söz verdi. Levani ayrıca Ossetyalı isyancıların 1804'te yaptığı gibi dağlardan Rus ordularının tedarik yollarını kapatabileceklerini ve ileri Rus kuvvetlerinin Osmanlı ve İran birlikleri karşısında zayıflayacağını iddia ediyordu (Grosdev, 2000, p. 129).

Ne var ki bu isyanları desteklemek için ne Türklerden ne de İran tarafından beklenen yardım gelmedi. Bazı Kafkasyalı dağlılar ve Osmanlı birlikleri isyancı müfrezelere katılmış olsalar da, Rus karşıtı Gürcüler önemli bir dış destek olmadan savaştılar. Ayrıca İran ve Osmanlı Devleti, Rus ordularını dağıtmak için geniş ölçekli bir saldırı da başlatamadı. Tüm bunlar Tormasov'a Rus ordularının önemli bir kısmını İmereti'ye gönderme ve isyanı bastırma fırsatı verdi. Ancak bu süreçte Ruslar öncelikle İmereti'deki birliği parçalayacak adımlar attı. Bunların arasında Metropolit David Tsereteli de yer almaktaydı. Metropolit, Kral Solomon'un eski düşmanları olan Ortodoks Gürcüler, Lezgiler ve Osmanlılar ile işbirliği yaptığını görünce Tormasov'a "Hıristiyanlığı korumak adına İmereti'ye daha fazla Rus askeri göndermesi" yolunda ricada bulundu. Bu süreçte bazı Mingrelya ve Güriel beyleri de İsyancılara karşı Rusların yanında yer aldı. Kral Solomon'un başında olduğu isyancılar bazı yerlerde Rus birliklerini sıkıştırdı<sup>14</sup>. Baron Rozen, İmeretya'daki tüm

<sup>13</sup>BOA, HH, 1105/44599-D,1226/1811-1812.

<sup>14</sup> AMAE, CADC, CCC, Trébizonde, 1, Dupré'den Compte de Champagne, No. 105, Trabzon, 29 Temmuz 1810.

Rus güçlerinin komutasını üstlendi ve ertesi gün isyancı güçlerin kuşatması altındaki Chkheri Kalesi'ni geri aldı. General Orbeliani'nin önderliğindeki orduya katıldı. Chkheri önlerindeki savaşta 5.000'den fazla İmeretyalı isyancı öldürüldü. 10 Ağustos'ta ise Kral II. Solomon da Gelati Manastırı'nın yakınında yenildi. Kral, Gelati metropoliti vasıtasıyla affedilmeleri ve İmereti'deki kendi topraklarına çekilmeleri için izin istedi. Ancak bu talep Tormasov tarafından kabul edilmedi (Grosdev, 2000, p. 130; Aydın, 2008, s. 108). İsyancılar ile Rus kuvvetleri arasındaki 26 Ağustos'ta yaşanan son savaşta Rus karşıtı soylular öldürüldü, Ruslara esir olanlar ise Sibirya'ya sürüldü. İmeretya'dan kaçmaya çalışanlar Mingrel güçleri tarafından yakalandı. Bu isyan hareketinden sonra Rus idaresi İmereti'de farklı bir idari yapılanmaya gitti ve Geçici İmereti Hükümetini kurarak burada tam olarak Rus kontrolünü sağlamış oldu (Çapraz, 2006, 74-75; Mikaberidze, 2001).

İmereti'de ortaya çıkan bu isyan süreci ülke için tam bir felaket olmuştu. Veba ve kıtlığın eşlik ettiği bu isyan sürecinde 40 bine yakın kişinin öldüğü tahmin edilmekteydi (Seydoux, 1967, s. 620; Mikaberidze, 2001). Son hamlesini yapan ve büyük bir mağlubiyet alan Kral II. Solomon ise bir kez daha İmeretya'dan kaçarak 1810'un sonunda İran kontrolünde olan Erivan'a çekildi ve burada yeni bir ordu kurmaya çalıştı. Kralın buradaki amacı Ruslara karşı olan mücadelesinde İran'ın desteğini yanına almaktı. Ancak "kendisine verilen küçük bir iane ve doğrudan Sultan Mahmud'a başvurması tavsiyesinden" başka İran tarafından bir destek ortaya çıkmadı (Mikaberidze, 2001). Bu durumda kralın önünde tekrar Osmanlı Devleti'ne sığınmak ve yine uluslararası destek almaktan başka seçenek kalmamıştı. Kralın bir kez daha Ruslar karşısında yenildiği haberini Trabzon'da alan Fransız konsolosu Dupré, devrik kralın Ahıska'ya, buradan da Trabzon'a sığınacağını; bu gelişmeden sonra Rusların "Gürcistan'ın gerçek hâkimi" haline geldiklerini üzümlerle Fransız makamlarına bildiriyordu.<sup>15</sup> Erivan'da istediğini bulamayan Kral Solomon, Dupré'nin de belirttiği gibi tekrar Ahıska'ya, Şerif Paşa'nın yanına geldi.<sup>16</sup>

Tekrar Ahıska'ya gelen kral, yine uluslararası destek arayışına başladı ve Şerif Paşa'dan İstanbul'a gidip bizzat yardım talep etmek için izin istedi. Bu talebi kabul edilmeyince Kaikhosro Tsereteli başkanlığındaki bir heyeti İstanbul'a gönderdi (Seydoux, 1967, p. 620). Heyetin görevi hem Osmanlı hükümetine hem de Fransız elçiliğine kralın yardım taleplerini iletme idi. Kral, 20 Ekim 1810'da Napolyon'a gönderdiği ilk mektubunda Gürcistan'ın himayesine almasını ve ülkesini Rusya'dan kurtarmasını istiyordu. Ülkesinin ve tahtının durumuna dair Napolyon'a birkaç kez haber gönderdiğini; ancak bunlara bir cevap alamadığını belirtiyordu. Kral, yüzlerce yıldır ailesinin yönettiği ülkesinin Ruslar tarafından ele geçirildiğini ve içine düştükleri bu durumda kendilerini "sadece Napolyon'un kurtarabileceğini" vurguluyordu (Mikaberidze, 2020, p. 442). Kralın bu taleplerini içeren mektubu İstanbul'daki Fransız Maslahatgüzarı Latour-Maubourg'a teslim edildi (Mikaberidze, 2001; Seydoux, 1967, p. 620).

Kral yardım talepleri konusunda beklediği cevabı alamadığı için Ocak 1811'de bu kez Rostom Nizheradze vasıtasıyla bir girişim daha yaptı. Rostom Nizheradze bu sefer Trabzon'daki Fransız konsolosu Dupré ve İstanbul'daki Fransız elçisiyle görüştü. Rostom Nizheradze, Trabzon'da Süleyman Ağa'dan yardım isteyerek toplayacağı askerler ile Batum'a gelmesini ve buradan Ruslara karşı bir harekâta girişebileceğini belirtmişti. Aynı şekilde, şehirdeki Fransız konsolosu Dupré ve bu dönemde onun misafiri olarak Trabzon'da bulunan ve İran'daki Fransız elçilik heyetinde görevli olan Outrey ile de görüştü ve Napolyon'un himayesi için daha önce ifade edilenleri tekrarladı (Grosdev, 2000, p. 131).<sup>17</sup>

5 Mart 1811 tarihli raporunda Latour-Maubourg, Rostom Nizheradze'nin başkanlık ettiği Gürcü heyetinin İstanbul'da sultan tarafından iyi karşılandığını ve Batı Gürcistan'ı özgürleştirme

<sup>15</sup> AMAE, CADN, APD, Constantinople (Ambassade), Série D, Trébizonde, Dupré'den Mabourg'a, No. 43, 26 Kasım 1810.

<sup>16</sup> AMAE, CADC, CCC, Trébizonde, 1, Dupré'den Compte de Champagne, No. 116, Trabzon, 25 Nisan 1811.

<sup>17</sup> AMAE, CADC, CCC, Trébizonde, 1, Dupré'den Compte de Champagne, No. 116, Trabzon, 25 Nisan 1811;



için Osmanlıların 20-25 bin asker gönderme sözü verdiklerini belirtiyordu. Latour-Maubourg birkaç hafta sonra, Napolyon'un Dışişleri Bakanı Duc de Cadore'a, Kral Solomon'un söz konusu mektubunu gönderdi (Mikaberidze, 2001). Kralın bu mektubunun yanında Fransız Konsolos Outrey'nin Gürcistan ve Kral Solomon hakkında yazmış olduğu bir mektup da Fransız Dışişleri Bakanlığı'na gönderilmişti. Outrey bu mektubunda Kral Solomon'un ülkesinin Ruslar tarafından nasıl işgal edildiğine dair kısaca bilgi verdikten sonra Rostom Nizheradze ile Trabzon'da olan karşılaşmalarına değinerek, endisi ile yaptığı görüşmeler hakkında bilgi vermektedir. Burada Rostom Nizheradze'nin en çok merak ettiği Fransa'nın Rusya'ya karşı savaş açtığı söylentilerinin gerçek olup olmadığıdır. Bunların İngilizler tarafından yayılmış söylentiler olduğunu ifade eden Outrey, Rostom Bey'in ülkesinin istikbali konusunda, şartların elvermemesi halinde Napolyon'un güç kullanarak kralın ülkesine dönmesini, en azından Rus imparatoru nezdinde gerekli adımları atarak kralın tahtına oturmasına yardımcı olmasını talep etmekteydi. Rostom Nizheradze, koşulsuz bir şekilde Kral Solomon'un Fransa'nın himayesine girme niyetinde olduğunu belirtirken, Türkler tarafından engellenmesi ve ülkesine dönme şansını kaybetmesi durumunda "Napolyon'un bir tebaası olmak için" tüm engelleri aşmaya çalışacağını da belirtmiştir (Seydoux, 1967, p. 626-627). Bu sırada Ruslar, kralın eşini 60 kişilik maiyeti ile ülkeden çıkarmış ve bir Rus gemisi ile Kefe'ye göndermişti. Buradan da St. Petersburg'a gönderileceklerdi. Bu haberleri Trabzon'daki Fransız konsolosu Dupré ile paylaşan kral, ailesinin en azından Fransızların tavassutu ile Fransa'ya gitmesi konusunda yardım talep etmişti.<sup>18</sup>

Bu süreçte Rus yayılması karşısında zor durumda kalan Revan Hanı Hüseyin Han, Rusların saldırılarından oldukça zarar görmüştü. Bu nedenle Hüseyin Han, İran ve Osmanlı Devleti'nin Ruslara karşı işbirliği yapması gerektiğini dile getirmişti. Kaçar ordularının başkomutanı Abbas Mirza da Osmanlı-İran işbirliğini talep etmekteydi. Bu ihtimali gören Rus tarafı ise, Osmanlı-İran ittifakının bölgedeki durumlarını zorlaştıracağını biliyordu. Bundan dolayı Tormasov, İran ile müzakere görüşmeleri yapmak üzere Tebriz'e Abbas Mirzanın yanına Baron Vredei başkanlığında bir elçilik heyeti bile gönderdi (Oktay, 2017, s. 383-384). Bu sırada İngiliz diplomasisi de Rusya'ya karşı Osmanlı-İran ittifakını sağlamak üzere her iki devlet temsilcileriyle ayrı ayrı görüşmeler yapmıştı. Bu görüşmeler neticesinde Ağustos 1810'da Osmanlı-İran ittifakı kuruldu (Hayta, 2017, s. 201). Buna göre müttefik Osmanlı-İran kuvvetleri Kars'ta buluşup güçlerini birleştirecek ve Gürcistan üzerine saldıracaklardı (Aydın, 2008, s. 124). Ancak bu ittifaktan bir şekilde haberdar olan Rus askeri yetkililer, takviye kuvvetlerin bir araya gelmesini beklemeden Ahılkelek yakınlarında İran ve Osmanlı kuvvetlerini 5 Eylül 1810'da bozguna uğratmasıyla ve pek çok asker ve mühimmat kaybedildi (Baddeley, 1908, p. 78-79; Aydın, 2008, s. 125). Bozguna uğrayan Hüseyin Kuli Han Revan'a çekilmek zorunda kaldı. Bu başarısız girişimden sonra Osmanlı-İran ittifak görüşmeleri devam etmiş olsa da bu görüşmeler Rusya'ya karşı ortak bir askeri harekâta dönüşmemiş, dahası Bükreş Antlaşması ile Rusya ile barış yapan Osmanlı Devleti, İran'ı bu noktada hayal kırıklığına uğratmıştır. Bu başarıdan cesaret alan Rus orduları komutanı Tormasov, Kasım 1810'da Ahıska üzerine bir harekâta girişti. Ahıska Kalesi'ni kuşatan Tormasov, surların önünde başarı kazanmış olsa da Rus birlikleri içinde veba vakalarının ortaya çıkması ve Osmanlı kuvvetlerinin şiddetli mukavemeti nedeniyle birliklerini geri çekmek zorunda kaldı (Baddeley, 1908, p. 79). Her ne kadar bu yenilgi üzerine Osmanlı ve İran tarafları birbirlerini suçlasalar da bu başarısızlıkta asıl önemli etkenin Osmanlı ve İran tarafındaki çatışmaları bilen ve bölgede etkili bir idare kuran Rus idaresi olduğu anlaşılmaktadır. Nihayetinde bu başarısız girişim Gürcistan'daki Rus tahakkümünü daha da perçinlemiş, kralın umutlarını daha da kırmıştır.

<sup>18</sup> AMAE, CADC, CCC, Trébizonde, 1, Dupré'den Compte de Champagny, No. 1, Trabzon, 10 Eylül 1811.

#### 4. Sürgünün İkinci Ayağı: Kral II. Solomon'un Erzurum İkameti

Ahıska üzerinden ülkesine yönelik başarısız harekât sonrasında Ahıska'daki ikameti tehlikeye giren kral, Mart 1812'de Ahıska'dan Erzurum'a gelmiş<sup>19</sup> ve Vali Mehmed Emin Paşa tarafından iyi bir şekilde karşılanmıştır. Kral, Erzurum'da vali ile sürekli temas halinde olduğu gibi, uluslararası destek arayışına da devam etmiştir. Fransa'dan yardım talepleri için aracı olan Ayrıca, Dupré'ye bir tatar vasıtası ile haber göndermiş ve ilerleyen zamanlarda konsolos ile sürekli haberleşmiştir. Zira kral, Ahıska'ya göre daha emniyetli olarak gördüğü Erzurum'dan gelişmelere daha vakıf olacağını düşünmüştü. Öyle ki Rusların sürekli olarak ülkesine dönmesi konusundaki çağrılardan da endişe etmekte ve Ahıska gibi Rusların saldırıların yakın bir yerde ikameti tehlikeli görmekteydi. Elbette bu süreçte kralın en büyük beklentisi daha önceki taleplerine gelecek cevaplar ve Avrupa'daki gelişmelerin kendi durumu için yaratacağı fırsatlardı. Bunun için kral, konsolos Dupré, vasıtasıyla Avrupa'daki gelişmelerden haberdar olmak istediğini de dile getirmişti.<sup>20</sup>

Aslında Erzurum'daki ikameti sırasında kralın tüm beklentileri boşa çıkacaktı. Zira 16 Mayıs 1812 tarihli Bükreş Antlaşması ile Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki savaş sona ermiş ve savaş döneminde Osmanlı Devleti'nin İmereti'ye verdiği desteğin de bir gerekçesi kalmamıştı. Çünkü antlaşmanın Anadolu sınırı ile ilgili 6. maddesi yeni sınırı savaştan önceki durumuna getiriyor ve Rus işgali altındaki yerlerin Osmanlılara terk edilmesini öngörüyordu (Muahedat Mecmuası, 2008, s. 49). Ayrıca antlaşma, Batı Gürcistan için açık bir hüküm içermiyordu. Osmanlı tarafı bu maddeye istinaden İmereti'nin de teslim edilmesi gerektiğini ifade ederken, Rus tarafı ise Batı Gürcistan'daki krallıkların kendi istekleri ile üstelik İran tarafından Rusya'nın himayesine geçtiklerini iddia ediyor ve İmereti üzerindeki hâkimiyetlerinden vazgeçmeyeceklerini bildiriyordu (Seydoux, 1967, p. 621; Grosdev, 2000, p. 132). Osmanlı Devleti, Rusya ile müzakere masasında olduğu bu süreçte Kral II. Solomon'a yönelik desteğini sadece harçlık ve tahriratla sınırlı tutmuş ve Erzurum'da ikametinin devam ettirilmesini istemişti. Ancak kralın bu durumu, şikâyet konusu olmuştu. Erzurum'da bu koşulların devam etmesi durumunda kralın Ruslara tâbi olmaktan başka çaresinin kalmayacağı endişesi İstanbul'a bildirilince, krala Erzurum'da iyi davranılması istenmiş, ayrıca kendi imkânları ile olmak koşulu ile Rusları Gürcistan'dan çıkarmak için Osmanlı Devleti'nin kendisine yardım yapacağı bildirilmişti (Gümüş, 2006, s. 110-111). Buradan da anlaşıldığı gibi, Rusya ile savaşı henüz bitirmiş olan Osmanlı devlet adamları Gürcistan'daki meseleler nedeniyle Rusya ile tekrar bir savaşın eşiğine gelmekten endişe etmekteydi.

Bu süreçte gerek Kral II. Solomon'un planlarını gerekse de Osmanlı Devleti'nin bölgede yeniden otorite tesis etmesinin önündeki engel ise Rusların işgal ettikleri bölgelerden çekilme konusundaki dirençleri idi. Bu konuda Osmanlı hükümeti Trabzon ve Erzurum valilikleri vasıtasıyla bölgeden haber almaya ve gelişmelere vakıf olmaya çalışmaktaydı. Rusların Anakara, Kemhal ve Sohum taraflarından çekilmediği, Anadolu tarafında ise askerlerini tahliye etmediği Erzurum Valisi tarafından hükümete bildirilmişti. Yine aynı şekilde, Rusların, İmereti Krallığı'nın başkenti olan Kutais; Bagdacık ve Şehriban kalelerini antlaşma gereği boşaltması gerektiği; ancak buraları boşaltmadığı Erzurum Valisi tarafından Rus elçiliğine bildirilmişti.<sup>21</sup> Trabzon Valisi Süleyman Paşa'nın da aynı şekilde Rusların antlaşma gereği boşaltılması gereken yerleri boşaltılmadığını İstanbul'a bildirmesi üzerine Rus elçiliği Tiflis'ten gelecek haberlere göre Osmanlı hükümetini bilgilendirmeyi vaat etmişti. Ancak bu konuda Rus tarafı beklenen cevabı bir türlü

<sup>19</sup> BOA, HH, 1105/44615-Ç.

<sup>20</sup> AMAE, CADC, CCC, Trébizonde, 2, Bulletin politique et militaire de Trébizonde, No. 5, Trabzon, 10 Mart 1812.

<sup>21</sup> BOA, HH, 1265/48966.

vermedi<sup>22</sup>. Dahası, Rus tarafı antlaşma gereğince kaleleri boşaltmadığı gibi Kral II. Solomon'un kendilerine teslim edilmesi konusundaki ısrarını devam ettiriyordu.<sup>23</sup>

Bükreş Antlaşması'nın ortaya çıkardığı siyasi tablo muhtemelen Kral II. Solomon'un Erzurum'daki durumunu da zora sokmuş; ancak umutlarını tamamen yok etmemiştir. Kralın Erzurum'daki ikametine dair tek bilgi kaynağımız olan Dupré'nin aktardığı bilgilere göre; Erzurum'da kendisini güvende hissetmeyen kralın durumu üzüntü vericiydi. Zira Tiflis'teki Rus generali ile Erzurum Valisi Emin Paşa'nın haberleşmesi, "Türklerden gelebilecek bir ihanet noktasında" kralı kuşkulandırıyor. Bu kuşkularını Trabzon'a yolladığı mektuplar ile konsolosa aktaran kral, bir kez daha Napolyon'un himaye talebini yineledi<sup>24</sup>. Kral bu kuşkularına rağmen Osmanlı hükümetinin desteğini aramaya devam etti. Nisan 1813'te Malan Bey'in İstanbul'a gönderdiği<sup>25</sup>. Kral, Erzurum'dan uygun fırsatlar kollamaya devam etti. Bundan dolayı 23 Mayıs'ta Dupré'ye bir mektup daha gönderdi. Burada üzerinde durduğu nokta, Napolyon ile savaşan Rus ordularının Gürcistan'ı yeterince takviye edememeleri ve Tiflis'e yeni askeri birlikler gönderememelerinden dolayı civar yerlerden ve özellikle Dağıstan'dan gelecek takviye birlikler ile "Ruslara saldırmak için koşulların uygun olduğuydu".<sup>26</sup>

Kral II. Solomon Erzurum'da bu beklentiler içindeyken Osmanlı Devleti de savaştan sonra Rusların boşatması gereken bölgelerin tahliyesi ile ilgilenmekteydi. Bu görevi icra etmek üzere Trabzon tarafında Vali Süleyman Paşa, Sohum taraflarına gitmekle görevlendirildi. Süleyman Paşa'nın bir diğer görevi de II. Solomon'un krallığının yeniden tesis edilmesiydi. Kralın İstanbul'a gönderdiği Malan Bey, dönüşünde Trabzon'da Dupré'ye bu konuda bilgiler vermişti. Dupré'ye aktardığı bilgilere göre Malan Bey, İstanbul'dan Vali Emin Paşa'ya yazılan bir emir getirmişti. Bu mektupta valinin, Trabzon Valisi Süleyman Paşa ile müşterek hareket ederek Bükreş Antlaşması'nın maddelerinin uygulanması ve kendisini tekrar tahtına çıkarması konusunda harekete geçmesi istenmişti. Ancak buna karşın kral Vali Emin Paşa'nın bu konuda hiçbir şey yapmadığını görüyor ve bu durumdan şikâyet ediyordu. Kral, Prens Aleksandr'ın Ruslara karşı yürüttüğü mücadeleyi de merakla takip ediyor ve Dupré'yi bilgilendiriyordu<sup>27</sup>.

Kral II. Solomon, zamanla Erzurum'daki izole yaşamından sıkılmıştı. Yine Dupré'ye gönderdiği mektuplarda, Erzurum'da Vali Emin Paşa'nın baskısı altında olmaktan bunaldığını belirtmiş; paşanın kendisine hükümetin tahsis ettiği yerden daha kötü bir ikametgâh verdiğinden yakınmış, hatta iâşesini dahi azalttığından şikâyet etmişti. Vali, kralın Erzurum'dan kaçacağından endişe ederek atlardan istifade etmemesi için ahırının kapısını kilitletmiş ve bu şekilde krala esir muamelesi yapmıştı. Konsolosa göre, Emin Paşa'nın bu tavrının nedeni "Rusların kendisine verdiği altınlardı". Fransız hariciyesine yazdığı raporlarda bu detayları aktaran Dupré, yorumlarında daha ileri giderek Kral II. Solomon'un "zayıf bir durumda olan ve gözü doymayan görevlileri para karşılığında satın alınan Osmanlı hükümetine" artık güvenmediğini, tek çaresinin Napolyon'a sığınmak olduğunu belirtmektedir. Bu vesile ile Dupré, Ruslar tarafından ülkesine el konulan kralın durumunu işaret ederek, onun adına Fransız hükümetinden yeniden yardım talep

<sup>22</sup> BOA, HH, 105/44615, 12 Z. 1228 12 Aralık 1813.

<sup>23</sup> AMAE, CADC, CCC, Trébizonde, 2, Bulletin politique et militaire de Trébizonde, No. 10, Trabzon, 10 Kasım 1812.

<sup>24</sup> AMAE, CADN, APD, Constantinople (Ambassade), Série D, Trébizonde, Dupré'den Andreossi'ye, No. 6, 20 Şubat 1813.

<sup>25</sup> AMAE, CADN, APD, Constantinople (Ambassade), Série D, Trébizonde, Dupré'den Andreossi'ye, No. 6, 20 Şubat 1813.

<sup>26</sup> AMAE, CADC, CCC, Trébizonde, 2, No. 16, Bulletin politique et militaire de Trébizonde, Trabzon, 30 Mayıs 1813.

<sup>27</sup> AMAE, CADC, CCC, Trébizonde, 2, No. 17, Bulletin politique et militaire de Trébizonde, Trabzon, 9 Temmuz 1813; AMAE, CADN, APD, Constantinople (Ambassade), Série D, Trébizonde, Dupré'den Andreossi'ye, No. 12, 16 Ağustos 1813 ve AMAE, CADC, CCC, Trébizonde, 2, No. 69, Bulletin politique et militaire de Trébizonde, Trabzon 20 Eylül 1813.

etmektedir. Öyle ki, bir türlü Napolyon'dan istediği yanıtı alamayan devrik krala göre "kendisinin ve ülkesinin kaderini belirleyecek olan kişi yine Napolyon'du".<sup>28</sup>

Erzurum'dan çıkma çareleri arayan kral için başarısız olduğu gerekçesi ile Emin Paşa'nın görevden alınarak yerine Ahmet Paşa'nın atanması kralın planları açısından oldukça önemliydi (Gümüş, 2006, s. 111). Bu gelişme Konsolos Dupré'yi de fazlasıyla memnun etmişti. Konsolosun yorumlarına göre "İngiliz ve Rus taraftarı" olan Emin Paşa'nın idaresinde Erzurum'un kötü bir yönetime şahit olmuştu<sup>29</sup>. Selefî Ahmet Paşaise, Kral II. Solomon'un Faş'a yönelik harekâtların başında olan Süleyman Paşa'ya katılmasını salık veren bir ferman almıştı. Kral, Erzurum'dan çıkmasını mümkün kılacak bu fermanı fazlasıyla memnuniyet duydu<sup>30</sup>. Buna istinaden Mustafa Râsim Efendi'nin refakatinde<sup>31</sup> Trabzon'a gitmek üzere Erzurum'dan ayrılmıştır<sup>32</sup>. Buradan da anlaşıldığı gibi, Osmanlı hükümeti, krala, tahtını geri kazanma mücadelesinde açıktan destek olmaya başlamış ve Trabzon Valisi Süleyman Paşa ile Gürcistan'daki harekâtlara katılmak üzere Trabzon'a gelmesini istemiştir.

### 5. Kral II. Solomon'un Trabzon'a Gelişi ve Gürcistan Harekâtı

Kral II. Solomon 27 Eylül'de tamamı Gürcülerden oluşan 70 kişilik maiyeti ile Trabzon'a geldi<sup>33</sup>. Burada da Sultan II. Mahmud'un sunmuş olduğu himaye hakkı sayesinde yetkililer tarafından teveccüh ile karşılanmış saygı ve hürmet görmüştür. Trabzon bu dönemde Rusya'nın zulmünden kaçan pek çok Gürcü'nün sığınma yeri olmuştu. Kral, Trabzon'da Gürcü kralları, prensleri ve Gürcistan'dan İstanbul'a seyahat edenlerin misafir edildikleri bir konağa yerleştirildi. Bu süre zarfında kralın daha önce temsilcileri vasıtasıyla haberleştiği Dupré ile uzun uzun görüşme fırsatı oldu. Dupré, kralın Trabzon'da bulunduğu sırada Solomon ile pek çok defa bir araya geldiğini, konsoloslukta iki kez akşam yemeği yediklerini belirterek Fransızların, krala tekrar yardım etmeleri gerektiğini yinelemiştir. Dupré, "Türklerin aldığı tedbirlere güvenmeyen" kralın umudunun yine Büyük Napolyon olduğunu tekrarlamıştır. Bu görüşmeler sırasında kral, Dupré'ye biri Napolyon'a, diğeri de Fransa Dışişleri Bakanlığı'na hitaben iki mektup vermiştir. Bunun yanında kral, konsolos ile yaptığı bu görüşmelerde Napolyon'dan kendisine top ve mühimmat ile donatılmış 3 bin kişilik bir birlik göndermesi isteğini dile getirmiştir. "Gürcülerin çok iyi ve cesur insanlar olduklarını, bunu değişik yerlerde göstermiş olduklarını; ancak top, cephane ve askeri stratejiden mahrum olduklarını" dile getirerek Gürcü askerini eğitmek üzere Napolyon'dan subaylar ve toplar göndermesini de rica etmiştir. Bu görüşmede, Rusya'da rehin tutulan eşi ve kızının özgürlüklerini kazanması için de Fransızlardan yardım talebini dile getirmiştir<sup>34</sup>.

Gürcistan'daki Rus hâkimiyeti için Kral II. Solomon'un oluşturabileceği tehdidi bilen Rus idaresi kralın hareketlerini dikkatle izliyordu. Kemhal'de bulunan Rus askeri yetkililer tarafından gönderilen bir mektup ile kralın Trabzon'da olduğu haberini alan Ruslar, onun öteden beri gelen Rusya'nın düşmanı olduğunu ifade ederek, tekrar Rusya'ya teslim edilmesini istedi. Rusların bu taleplerine karşılık olarak Osmanlı hükümeti ise, Bükreş Antlaşması gereğince Rusların teslim etmesi gereken yerler olan Sohum, Anakara, Kemhal, Açıkbaş, Kutais, Şehriban ve Bagdadçık kalelerini teslim etmediğini<sup>35</sup> ve Açıkbaş Ülkesinin de Osmanlı toprağı olduğunu iddia etmekteydi.

<sup>28</sup> AMAE, CADC, CCC, Trébizonde, 2, , Bulletin politique et militaire de Trébizonde, No. 69, Trabzon 20 Eylül 1813.

<sup>29</sup> AMAE, CADC, CCC, Trébizonde, 2, No. 69, Bulletin politique et militaire de Trébizonde, Trabzon 20 Eylül 1813.

<sup>30</sup> AMAE, CADN, APD, Constantinople (Ambassade), Série D, Trébizonde, Dupré'den Andreossi'ye, No. 15, 25 Ekim 1813.

<sup>31</sup> BOA, HH, 1105/44615-I, 7 M. 1229/30 Aralık 1813; BOA, HH, 1105/44615-K, 7 M. 1229/30 Aralık 1813.

<sup>32</sup> AMAE, CADC, CCC, Trébizonde, 2, No. 20, Bulletin politique et militaire de Trébizonde, Trabzon 26 Ekim 1813; BOA, HH, 1105/44615-U, 21 Za.1228/15 Kasım 1813; BOA, HH, 1105/44615-E, 7 M. 1229/30 Aralık 1813.

<sup>33</sup> AMAE, CADC, CCC, Trébizonde, 2, No. 69, Bulletin politique et militaire de Trébizonde, Trabzon 27 Eylül 1813.

<sup>34</sup> AMAE, CADC, CCC, Trébizonde, 2, No. 20, Bulletin politique et militaire de Trébizonde, Trabzon 26 Ekim 1813.

<sup>35</sup> BOA, HH, 1100/44518-B, (Tarih yok.)

Aynı şekilde, kralın da Osmanlı Devleti'ne sığındığı için Rusya'ya iade edilmeyeceği ifade edilmişti. Osmanlı Devleti ile Rusya arasında sınırın Kuban Nehri olduğu belirtilerek Rusya'nın işgal ettiği yerlerden çekilmesi gerektiği dile getirilmişti (Bay, 2007, s. 199)<sup>36</sup>.

Rusya'nın Faş'ı işgal etmesinin ardından, buranın geri alınması için Osmanlı hükümeti, Süleyman Paşa'yı harekete geçirdi. Bu çerçevede Faş'ın Rus işgalinden kurtarılması ve Trabzon'dan gerekli yardımın ulaştırılması için gerekli hazırlıklar yapılmaya başlandı<sup>37</sup>. Osmanlı hükümeti, Anapa Muhafızı Hüseyin Paşa'ya gönderdiği bir hükümdede, savaş sonrasında sınırın değişmediği, başta Sohum ve Faş olmak üzere savaş ile Rusya'nın eline geçmiş olan yerlerin anlaşma hükmünce Osmanlı Devleti'ne teslimini sağlamak için Hazinedarzâde Süleyman Paşa'nın memur kılındığını belirtmenin yanında, bütün Gürcistan topraklarının da Osmanlı Devleti'ne ait olduğu yolunda bilgiler iletti. Faş Kalesi'nin teslim alınmasından sonra Temmuz 1814'e kadar kalenin tamiri için önemli çalışmalar yapılmıştır (Bay, 2007, s. 200).

Bu sırada Kral II. Solomon da tahtını ele geçirmek için yoğun çaba harcıyordu. Bu doğrultuda Osmanlı Devleti, Rusya'ya karşı mücadelesinde Kral II. Solomon'un gücünden de istifade etmeye çalışmıştır. Gerek Trabzon'a gelmeden önce ve gerekse Trabzon'a geldikten sonra tahtını ele geçirmek için mücadeleye devam eden kral, Trabzon'da bir ay kadar kaldıktan sonra 24/25 Ekim 1813'te maiyetindeki 70 kişi ile Süleyman Paşa'nın kendisine gönderdiği bir gemi ile Faş'a hareket etti<sup>38</sup>. Kralın Süleyman Paşa'nın ikamet ettiği Faş'a olan yolculuğu Mustafa Rasim Efendi'nin nezaretinde gerçekleşmişti<sup>39</sup>. Kral, Faş'a doğru yola çıktığı bu sırada Görül halkından bir mektup aldı. Görül halkı bu mektupta büyük-küçük demeden herkesin Kral II. Solomon'u beklediklerini ifade ediyorlardı. Ancak bir yandan Rusların Görül halkına yönelik yapacaklarından dolayı da korku içinde olduklarını belirtmişti.<sup>40</sup>

Bu şekilde Gürcistan halkından destek mektupları alan Kral II. Solomon, Osmanlı Devleti'nin kendisine yapacağı yardıma ilişkin olarak hükümete ilettiği teklifte, Rusya'ya karşı yapılacak bir harekatta Erzurum ve Trabzon valilerin görevlendirilmesini ve gerekli askeri yardımın yapılmasını önermişti. Kralın bu başvurusunun müzakere edilmesi kararlaştırıldı. Toplanan meclise Defterdar Efendi, Zahire, Darphane, Tophane Nazırları ve Baş muhasebecisi Hüsnü Bey ve Halit Bey, Kethüda-yı Çakeri Ağa, Reis Efendi ve Çavuş Ağa katıldı. Mecliste tartışmalar sonucunda bazı kararlar alındı; Rusya'nın işgali altında bulunan Açıkbaş ülkesinin silah zoruyla alınması durumunda Kral II. Solomon'un yerine kimin geçeceği konusu da tartışıldı. Kralın yerine Solomon'un eniştesi olan Malhas geçmesi gündeme geldi; ancak Malhas'ın sözüne pek güvenilmez olduğu ve güven vermediğinden dolayı, Solomon ve hükümeti ile devam etme kararı alındı. Toplatıda gündeme gelen bir diğer konu da Rusların işgal ettiği ve Osmanlı tarafına teslim etmedikleri yerlerdir. Rusya'nın işgal ettiği bu topraklardan çekilmemesi durumunda Osmanlıların gereğini yapacağını Rusya'ya bildirme kararı alındı. Rusya'nın daha sonra Osmanlı Devleti'ne vereceği cevapta Açıkbaş ülkesi ve Tiflis'te bulunan Rusya askerinin sayısının da belirtilmesi istendi.<sup>41</sup>

Osmanlı Devleti'nin bu kararlılığına karşı Rus tarafı ele geçirmiş oldukları yerleri türlü bahanelerle terk etmek istemiyordu. Aksine antlaşma gereği tahliye etmedikleri bu yerleri Kafkasya'daki varlıklarını sağlamlaştırmak için tahkim etmekteydi. Mesela Ruslar Kemhal'de kale ve hendek yapmışlar, Sohum'u ele geçirmek üzere de askeri hazırlıklara girişmişlerdi. Rusların bu hazırlıkları yaptığı şartlar altında Süleyman Paşa'nın bu taraflardaki misyonu daha da önemli bir

<sup>36</sup> BOA, HH, 1105/44615-C, 23 R. 1228/ 25 Nisan 1813.

<sup>37</sup> BOA, HH, 994/41855-H.

<sup>38</sup> AMAE, CADC, CCC, Trébizonde, 2, , Bulletin politique et militaire de Trébizonde, No. 20, Trabzon, 26 Ekim 1813.

<sup>39</sup> BOA, HH, 1105/44615-Y, 21 Z.a 1228/ 15 Kasım 1813.

<sup>40</sup> BOA, HH, 1105/44615-H; BOA, HH, 994/41855-B.

<sup>41</sup> BOA, HH, 1265/48969, 29 Z. 1228/23 Aralık 1813.

hale gelmekteydi. Zira yukarıda da ifade edildiği gibi Faş, Anapa ve Soğucak kaleleri Ruslar tarafından Osmanlı Devleti'ne iade edilmesine rağmen Anakara, Kemhal ve Sohum'un teslimi konusunda Ruslar diretmekteydiler (Fedakar, 2017, s. 188).

Ne var ki ilerleyen dönemde Rusya'nın işgal ettiği topraklardan çekilmeyeceğinin Osmanlı Devleti tarafından anlaşılması üzerine, Osmanlı hükümeti bölgede bulunan hanlıklar üzerinden bölge hakkında bilgi edinme yoluna gitmiştir. Bu konuda Göril Hanzadesi Keyhüsrev, Gürcistan'da bulunan hanlıklar üzerine bilgi almak amacıyla Osmanlı Devleti'ne davet edildi. Ancak Keyhüsrev'in, Canik muhafızı Süleyman Paşa'ya gönderdiği yazıda Gürcistan'da bulunan hanlıkların kendi hizmetinde olmadığını, burada bulunan hanlıkların Gürya Hâkimi Mamamaya'nın (Aydın, 2008, s. 110) hizmetinde olduğunu ifade ederek, Mamaya'nın izni olmadan Osmanlı Devleti'ne gelemeyeceğini ifade etmiştir. İmereti'nin de Mamaya'nın emrinde olduğunu bildirmiştir. Bölgede bulunan önemli kişilerden Levan ise Canik muhafızı Süleyman Paşa'ya gönderdiği yazıda elinden hiç bir şey gelmediğini ifade etmiştir.<sup>42</sup>

Her ne kadar Osmanlı Devleti, Ruslara karşı mücadelesinde Kral II. Solomon'un her zaman yanında olduğunu göstererek kralın moralini yüksek tutmaya çalışsa da kralın Osmanlı Devleti'nin almış olduğu bu karardan pek memnun olduğu söylenemez. Bunun üzerine kral, Faş'ta bulunduğu sırada Gürcü, Abaza kabilelerinden Aznavur ve reislerini görüşmek üzere yanına davet etti. Kral, onlara hediyeler sunup iltifatlar ederek onlardan Ruslarla olan ilişkilerini kesmelerini istedi. Ancak burada bulunan kişiler Kutais'te olan Rus komutan tarafından kendilerini tehdit eden ifadelerin olduğunu Kral II. Solomon'a iletiler. Dolayısıyla kral, bölgenin ileri gelenlerini bu şekilde Rus idaresine karşı tekrar ayaklandırmanın kolay olmadığını bir kez daha görmüş oldu.

Kralın içinde bulunduğu bu durum zamanla sağlığının da bozulmasına neden oldu. 2 Şubat 1814 tarihli raporunda Dupré, Rusların antlaşma maddelerini uygulamak istemelerinden dolayı Süleyman Paşa ve kralın Faş'ta sıkışıp kaldıklarını, kralın ise sağlığının bozulmaya başladığını rapor etmekteydi<sup>43</sup>. 15 Mart tarihli raporunda ise konsolos, Faş'ta hastalanan kralın, sağlığına kavuşmak için Trabzon'a dönmek istediğini yazmaktaydı. Fakat buna karşın Süleyman Paşa, kralın biraz daha sabırlı olması ve İstanbul'dan gelecek haberlere göre hareket etmeleri gerektiğini telkin etmekteydi.<sup>44</sup> Kral II. Solomon yaklaşık dokuz ay kadar Faş taraflarında ikamet etmiş, burada tahtı için faaliyetlerde bulunmuş ve Osmanlı Devleti ile muhaberatını devam ettirmiştir<sup>45</sup>. Bu bakımdan maiyetinde olduğu Trabzon Valisi Süleyman Paşa sadece II. Solomon ile ilgili gelişmeleri değil, Rusya'nın faaliyetleri hakkında da Osmanlı hükümetine bilgiler vermekteydi<sup>46</sup>. Kral II. Solomon'un Faş'a geldiği haberini alan Ruslar, Açıkbaş ülkesinde ihtilal olacağını düşünerek, Süleyman Paşa'ya tehditler içeren bir mektup yollamıştır. Mektupta Rus-Fransız savaşında 194 Fransız topunun savaş sırasında Rusların eline geçtiği, 7 General ve 40 binden fazla Fransız askerinin öldürüldüğü ifade ediliyordu. Ruslar, İran'la barış halinde olduğunu belirterek, Osmanlı Devleti'ne tehdit dolu bir mektup göndererek gözdağı vermek istiyordu. Ayrıca savaş esnasında ellerine geçen kaleler ve diğer yerlerin kendilerinin olduğunu ifade ederek Osmanlı Devleti'nin bu kale ve yerlerden vazgeçmesini istiyordu<sup>47</sup>.

İmereti Kralı II. Solomon'un eniştesi olan Malhas tarafından Osmanlı Devletine yazılan bir yazıda, Açıkbaş ülkesinin kurtarılması için çeşitli fikirler ortaya atılmıştır. Bu fikirlerin biri de ülkenin çeşitli yerlerinden asker toplanması görüşüydü. Toplam olarak 12bin askerle Açıkbaş

<sup>42</sup> BOA, HH, 1100/44518-E, 1228/1813.

<sup>43</sup> AMAE, CADN, APD, Constantinople (Ambassade), Série D, Trébizonde, Dupré'den Andreossy'e, No. 49, Trabzon, 2 Şubat 1814.

<sup>44</sup> AMAE, CADC, CCC, Trébizonde, 2, Bulletin politique et militaire de Trébizonde, No. 24, Trabzon, 15 Mart 1814.

<sup>45</sup> BOA, HH, 1105/4615-D, 3 N. 1229/ 19 Ağustos 1814.

<sup>46</sup> BOA, HH, 1105/44615-R, 3 N. 1229/ 19 Ağustos 1814.

<sup>47</sup> BOA, HH, 1105/44615-L, 8 M. 1229/ 31 Aralık 1813.

ülkesinin üzerine gidilmesini istendiğini görmekteyiz. Yine aynı yazıda Trabzon Valisi Süleyman Paşa'nın da bölgeye gelerek Göril tarafını zapt etmesini, Erzurum valisinin de Ahıska tarafını zapt ederek oradan Açıkbaz ülkesinele geçirmek için destek verilmesini istediğini görmekteyiz. Malhas yine aynı yazıda Açıkbaz ülkesinde bulunan Rus askeri hakkında da bilgi vermiştir. Rusya'nın Açıkbaz Ülkesinde bulunan Kutais kalesinde 300, Bağdacık kalesinde 150, Maratı'da 200, Faş civarında bulunan Kemhal'de 800, Anakara tarafında bir miktar, Şekvetil ve Göril taraflarında 600, Faş'a iki saat mesafede bulunan Çaladini'de 60 askerlik bir karakolu olduğunu yazmıştır<sup>48</sup>. Burada görüldüğü gibi Gürcistan'daki askeri kuvvetleri ile kalıcı olmaya çalışan Ruslar, İmereti'yi de terk etmek niyetinde değildi<sup>49</sup>. Aynı şekilde daha önce Kral II. Solomon'un da belirttiği gibi Gürcistan'daki Rus varlığına karşı etkili bir mücadele Trabzon ve Erzurum valiliklerinin ortaya çıkaracağı gücün işbirliğine dayanmaktaydı. Malhas, Açıkbaz Ülkesinde bulunan bazı önemli kişilerin Rusya'ya tabi olduklarını, Osmanlı askerinin buraya girmesi durumunda ise bunların Osmanlı Devleti'ne tabi olacaklarını ifade etmektedir. Ancak Osmanlı Devleti'nin bu dönemde içinde bulunduğu durum göz önüne alınırsa buralara yönelik harekete geçmesi kolay değildi. Osmanlı Devleti'nin iç meselelerinden dolayı Açıkbaz ülkesinden gelen taleplere bir karşılık vermesi ve Ruslarla yeni bir çatışmaya girmesi söz konusu değildi.<sup>50</sup>

Aslında Kral II. Solomon'un Faş'taki bu uzun ikameti zamanla Süleyman Paşa'nın üzerinde yük olmaya başlamıştı. Süleyman Paşa, Mayıs 1814'te İstanbul'a gönderdiği bir yazıda kralın bütün masrafını kendisi gördüğü ve bu durumu devam ettiremeyeceğini bildirmekteydi<sup>51</sup>. Bu bağlamda kralın kaderi yine Osmanlı hükümetinin alacağı karara bağlıydı. Bundan dolayı Faş'ta herhangi bir faaliyet yapamayan kral, kayınbiraderi Melcan Bey'i İstanbul'a göndererek durumu hakkında Osmanlı hükümetinin kararını öğrenmeye çalışmıştı. Ancak İstanbul'da Osmanlı hükümetinin Rusya'nın yeni elçisini kabul ettiğini ve Bükreş Antlaşması'nın maddelerinin uygulanmadan kalacağı şeklindeki manzarayı öğrenince umudunu daha da yitirdi. Bu vesile ile Melcan Bey, kralın durumuna dair Fransız elçiliğinin yardımını da talep etmeyi denedi<sup>52</sup>. Fakat bu girişimlerden de beklenen sonuç çıkmadı. Bu çerçevede hem Süleyman Paşa'nın bu taleplerinin yanında asıl önemlisi Rusya'nın işgali altında olan yerlerden çekilmeme konusundaki kararlılığı nedeniyle İmereti Kralı II. Solomon'un Faş'taki hareketinden bir sonuç çıkmadı<sup>53</sup>.

## 6. Kralın Trabzon'daki Son Zamanları ve Ölümü

İmereti Kralı II. Solomon, Faş taraflarındaki çabalarından da istediği neticeyi alamamıştır. Bundan dolayı sağlık durumu kötüleşen kralın Faş'tan ayrılmak ve tekrar Trabzon'a dönmekten başka bir seçeneği kalmamıştır. Öyle ki burada Ruslar ile bir çatışma riski de bulunuyordu. Nitekim kral Temmuz 1814'ün başlarında 80 kişilik maiyeti ile Trabzon'a gelmiştir<sup>54</sup>. Bu şekilde ikinci kez Trabzon'a sığınan kral sekiz ay daha Trabzon'da Vali Süleyman Paşa'nın himayesinde kalmıştır<sup>55</sup>. Kralve adamları Trabzon'da buldukları sırada yine ülkelerine dönmeye yönelik planlar yapmaya devam etmişlerdir. Ancak Trabzon'daki zorunlu ikameti Kral II. Solomon'un umudunu iyice kaybetmesine neden olmuştur. Kral için ülkesine dönmek ve tahtını ele geçirmek mevcut koşullar altında neredeyse imkânsız bir hale gelmişti. Dahası Osmanlı Devleti, Rusya ile herhangi bir çatışma yaşamak istemiyordu. Rusya'nın İstanbul'da bulunan elçisi Italinsky,

<sup>48</sup> BOA, HH, 1105/44615-Ç, 5 N. 1229/ 21 Ağustos 1814.

<sup>49</sup> BOA, HH, 1105/44615-S, 11 C. 1229/31 Mayıs 1814.

<sup>50</sup> BOA, HH, 1105-44615-Ç, 5 N. 1229/ 21 Ağustos 1814.

<sup>51</sup> BOA, HH, 1105/44615-N, 11 C. 1229/31 Mayıs 1814.

<sup>52</sup> AMAE, CADN, APD, Constantinople (Ambassade), Série D, Trébizonde, Dupré'den Andreossy'e, No. 29, Trabzon, 14 Haziran 1814.

<sup>53</sup> BOA, HH, 1105/44615-M, 5 N. 1229/21 Ağustos 1814.

<sup>54</sup> AMAE, CADN, APD, Constantinople (Ambassade), Série D, Trébizonde, Dupré'den Andreossy'e, No. 2, Trabzon, 2 Temmuz 1814.

<sup>55</sup> BOA, HH, 1105/44615-L.

İstanbul'dan General Rtişçev'e yazdığı mektupta Osmanlı Devleti'nin, II. Solomon'a olan desteğini çektiğini ve Rusya'ya karşı olan mücadelesinde kralın desteklenmeyecek olduğunu ifade etmekteydi. Bu siyasi gelişmeler doğrultusunda Kral II. Solomon'un Trabzon'daki ikameti sırasında herhangi bir hamle yapamadığı anlaşılmaktadır. Zira daha önceki girişimlerini dikkatle izleyen konsolos Dupré'nin raporlarında kralın durumuna ilişkin geniş bir boşluğun olmasını da bu minvalde değerlendirmek gerekmektedir. Bu gelişmelerden dolayı II. Solomon'la birlikte Trabzon'a gelen kişilerden sadece 25 beş kişi kralın yanında kaldı. Osmanlı Devleti'nin İmereti Kralı II. Solomon'a verdiği desteği zamanla kesmesi sebebiyle de maddi olarak zor duruma düşen kral, atlarını ve silahlarını satmak zorunda kalmıştır.

Beklediği uluslararası desteği ve de Gürcistan'daki diğer beylerin yardımını alamayan Kral II. Solomon yukarıda da görüldüğü gibi, tahtını ve ülkesini geri almak için yaptığı son hamleden de beklediğini elde edemeyince tekrar Trabzon'a dönmek zorunda kalmış ve ölene kadar burada ikamet etmek zorunda kalmıştır. Son dönemlerinde II. Solomon, içinde bulunduğu umutsuz ortam nedeniyle içine kapanmış ve herkesten uzaklaşmıştı (Gümüş, 2006, s. 113). Öyle ki bir tarafta kendisi Trabzon'da, diğer tarafta da eşi ve ailesi Rusya'da sürgünde bulunuyordu. Hatta kral ölmeden birkaç gün önce Rusya'da sürgünde bulunan eşinden sürgündeki koşullarına dair bir mektup almıştı. Bu mektubu Trabzon'daki Fransız konsolosu Dupré'ye teslim eden ve içeriğinden bahseden Kral II. Solomon, konsolostan mektubu Türkçeye çevirmesini, Fransız hariciyesine göndermesini, özellikle de Rusya'nın onu ne karşılığında bırakacağını öğrenmek için ricada bulunmuştu<sup>56</sup>.

II. Solomon, Rusya'ya karşı vermiş olduğu mücadelenin ardından, ölümünden bir yıl önce felç geçirmiş ve hava değişikliği için 8-9 ay Trabzon'da ikamet etmek zorunda kalmıştı. Kral 19 Şubat 1815'te Trabzon'da vefat etmiş ve vasiyet ettiği üzere Aya Gorgor Mahallesi'ndeki Rum Katedralinin avlusunda 20 Şubat'ta defnedilmiştir. Kralın öldüğü dönemde Trabzon'da olan Minas Bijişkyan, kralın ölümünün Trabzon'da özellikle Gürcüler arasında derin bir üzüntüye neden olduğunu ifade etmektedir. Buna göre Kralın ölümünden dolayı yas tutan Gürcüler, elbiselerini parçalamış, saçlarını yolmuş ve dehşetli haykırışlarla göğüslerini dövmüşlerdi. Kralın tabutu şehrin sokaklarında dolaştırılmış, piskopos ayin düzenlemiş, bayraklar açılarak altlarına vefat eden kralın köpekleri, kılıcı ve atı koyulmuştu (Bijişkyan, 1998, s. 127)<sup>57</sup>. Fransız konsolosu Dupré de kralın nezaketi ile Trabzon'da güzel hatıralar bıraktığını; adamlarının ise kralın ölümünden dolayı büyük bir üzüntü içinde olduklarını belirtmekteydi. Bu süreçte kral ile birlikte Trabzon'da olan Gürcüler Süleyman Paşa'nın desteğini almaya devam etmiş ve Osmanlı hükümetine bir elçi göndermek üzere validen yardım görmüşlerdi<sup>58</sup>.

Kralın ölümünden sonra yanında bulunan Gürcistan'da hatırı sayılır kişiler oldukları ifade edilen 70-80 kişi, eskiden olduğu gibi Osmanlı Devleti'ne olan bağlılıklarının devam edeceğini Vali Süleyman Paşa'ya ifade etmişlerdi.<sup>59</sup> II. Solomon'un vefat etmesinin ardından çıkarılan ölüm belgesinde terekisi 5.870 kuruş çıkmış, vasiyeti üzerine bunun 2.000 kuruşu bağışlanmış kalan parası 3.376 kuruş ve eşyaları teslim edilmişti<sup>60</sup>.

Kral II. Solomon vefatından sonra yerine geçecek olan kişinin seçimi meselesi gündeme geldi. II. Solomon vefatına kadar Osmanlı Devleti'ne sadık bir şekilde hizmet etmiş ve tahtını ele geçirmek için Osmanlı Devleti'yle birlikte hareket etmiştir. Osmanlı hükümeti, yeni kralın da

<sup>56</sup> AMAE, CADN, APD, Constantinople (Ambassade), Série D, Trébizonde, II, Dupré'den Ruffin'e, No. 2, Trabzon, 22 Şubat 1815.

<sup>57</sup> AMAE, CADN, Constantinople, Ambassade, Série D, Trébizonde, 2, Dupré'den Ruffin'e, Trabzon, 22 Şubat 1815.

<sup>58</sup> AMAE, CADN, Constantinople, Ambassade, Série D, Trébizonde, 2, Dupré'den Ruffin'e, Trabzon, 22 Şubat 1815

<sup>59</sup> BOA, HH, 01105\_44599\_A\_00001, 21 R. 1230/ 2 Nisan 1815.

<sup>60</sup> BOA, HH, 1105/44599-A, 21 R. 1230/ 2 Nisan 1815.



Osmanlı Devleti'ne sadık, yetenekli ve hak eden biri olmasını tercih etmekteydi<sup>61</sup>. Zira İmereti Krallığı (Açıkbaş Hanlığı) Osmanlı Devleti'ne bağlı bir krallıktı. Osmanlı Devleti buraya han atanması yaparak buranın hükümlerinin Osmanlı Devleti'ne ait olduğunu göstermek istiyordu. Bu şekilde Osmanlı Devleti, Açıkbaş Hanlığı ve Gürcistan üzerinde söz sahibi olmak istiyordu<sup>62</sup>. II. Solomon'un yerine geçebilecek 4-5 aday gündeme geldi; ancak bunlardan hanlığa en layık olanı Göril Meliki Mamaya olduğunu ifade edildi. Trabzon Valisi Süleyman Paşa, yeni hanın atanması için, hanın adının yazılacağı yerin boş bırakıldığı bir menşur ve han olacak kişiye verilmek üzere de hilat ve kürk talep etmiştir. Süleyman Paşa'nın açık menşur istemesinin nedeni olarak ise Tavad ve Anzavurlar kimi han seçer ise onun ismi gerekli yere yazılacak ve böylece Osmanlı Devleti burada haklarını sürdürecekti<sup>63</sup>. Osmanlı Devleti bu sırada bölgede bulunan Tevad ve Eznavurlara tahta kimin geçeceği konusunda danışmış, II. Solomon'un akrabasından birisi çıkarsa onun Açıkbaş tahtına geçmesi gündeme gelmiş; ancak Rusya'dan çekinildiği için tahta herhangi bir varis ortaya çıkmamıştır<sup>64</sup>. Bu çerçevede Osmanlı Devleti, han arayışı içerisinde bulunduğu sırada önemli kişilerden olan Gürya melikine hanlık teklif edilmiştir. Ancak Gürya meliki verdiği cevapta, Gürcistan'da bulunan Rus askerleri çıkmadıkça, Osmanlı Devleti'nden gelen teklifleri dile getiremeyeceğini ve Osmanlı Devleti'ne hizmette bulunamayacağını ifade etmiştir. Zira melik, Rus askerlerinin Gürcistan'da oldukları için esir gibi olduklarını ifade etmiş ve bu durumda Osmanlı Devleti'ne hizmet edemeyeceğini belirtmiştir. Bu şekilde II. Solomon sonrası tayin edilecek yeni han üzerinden Osmanlı Devleti'nin Gürcistan'daki hâkimiyet mücadelesine katılma girişimi de sonuçsuz kalmıştır.<sup>65</sup>

Kralın ölümünden sonra Trabzon Gürcü sürgünlere ev sahipliği yapmaya devam etmiştir. 1830-1832 tarihlerinde Dupré'nin halefi olarak Trabzon'da görev yapan Fransız konsolos Fontanier eserinde Trabzon'da II. Solomon'un maiyetinde iki küçük kardeşi ile Trabzon'a gelen Vat-khan, Güriel hakimlerinden David Khan ve iki küçük çocuğu ile Osmanlı Devleti'ne sığınan bir Güriel prensesi gibi Gürcü soylularını zikrederek vatan hasreti ile sürgünde hayatlarını geçiren bu soyluların sürgün dönemlerindeki zorluklarından bahsetmektedir (Fontanier, 2015, s. 282-288).

## Sonuç

Rusya'nın güneye doğru yayılma ve Kafkasya'da egemenlik tesis etme sürecinde Gürcistan oldukça önemli bir yer teşkil etmektedir. Rusların Kafkasya'da hâkimiyet kurma mücadelesi XIV. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren başlamış ve XIX. Yüzyılın başlarına kadar devam etmiştir. İdari bakımdan küçük krallıklara (hanlıklar) ayrılan Gürcistan bu parçalı yapısı nedeniyle etrafındaki büyük güçlerin tesiri altında kalmıştır. Osmanlı Devleti, Kafkasya'ya hâkim olma siyaseti çerçevesinde stratejik noktada yer alan Gürcistan'da olan hanlıklar aracılığıyla bölgedeki hâkimiyetini sürdürmek için burada bulunan hanlıklarla olan ilişkilerini sürekli canlı tutmak istemiştir. Uzun bir müddet Osmanlı Devleti'ne tabi olan bu hanlıkların akıbeti Rusya'nın gittikçe güçlenmesi ve Kafkasya'nın güneyine doğru sarkması ile değişmeye başlamıştır. Kafkasya üzerinde Rusların baskısının artırdığı XVIII. yüzyılın ikinci yarısında ve özellikle 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra Gürcistan hanı İrakli Han, savaşta Rusya'nın yanında yer almıştır. Rusya 1783'te çıkardığı bir fermanla Gürcistan'ı himayesi altına aldığını resmen ilan etmiştir. Gürcistan'ın Rusya'nın himayesine girmesiyle birlikte Gürcistan tarihi için yeni bir dönem başlamıştır. XIX. yüzyılın başlarında ise Rusya'nın nihai hedefi tüm Gürcistan'ı ele geçirmektir. Daha önce diğer küçük krallıkları ele geçiren Rusya için yeni hedef İmereti Krallığı oldu. 1804'te

<sup>61</sup> BOA, HH, 1105/44599-B, Ca. 1230/ Nisan 1815.

<sup>62</sup> BOA, HH, 1100/44517-E, 15 N. 1230/21 Ağustos 1815.

<sup>63</sup> BOA, HH, 1105/44599, 1230/1815.

<sup>64</sup> BOA, HH, 1100/44517-D, 15 N. 1230/21 Ağustos 1815; BOA, HH, 1100/44517-E, 15 N. 1230/21 Ağustos 1815.

<sup>65</sup> BOA, HH, 1100/44517-G; BOA, HH, 1100/44517-A, 9 L. 1230/14 Eylül 1815.

İmereti'nin de Rusların kontrolüne, 1810'da da tam olarak Rus yönetimine geçmesiyle Kral II. Solomon Rusya'ya karşı destek arayışı içine girmiştir. Kral, ilk olarak sürekli temas halinde olduğu Osmanlı Devleti'nden yardım talep etmiştir. Osmanlı Devleti çok büyük yardımlar olmasa da kralla sürekli temas halinde olup bölgede bulunan valiler aracılığıyla onu desteklemeye çalışmıştır. Kral, Ruslara karşı mücadelesinde İran'dan da yardım talep etmiş; ancak buradan da tahtını ve ülkesini geri almak için gereken yardımı bulamamıştır. Kral II. Solomon, mücadelesinde diplomasiyi de kullanarak dönemin en büyük gücü olan Napolyon Fransa'sından da yardım arayışına girmiştir. Kral, uluslararası destek arayışı çerçevesinde Trabzon'daki Fransız konsolosu Dupré aracılığıyla birkaç kez Napolyon Bonapart'tan yardım talep etmiş; ancak bu talebine de karşılık bulmamıştır.

Aslında İmereti ve Kral II. Solomon'un akıbetini belirleyen en önemli gelişme 1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı'dı. Bu savaş sırasında Kafkasya ve oradan Gürcistan'ın içlerine doğru ilerleyen Ruslar burada bulunan İmereti'ye doğru ilerleyerek buraya ele geçirmiştir. Ancak savaşı bitiren Bükreş Antlaşması Gürcistan'daki Rus egemenliğinde bir değişikliğe neden olmamıştır. Anlaşmanın İmereti için açık bir hüküm ihtiva etmemesi kralın mücadelesini daha fazla umutsuzluğa sevk etmiştir. Ruslara karşı yürüttüğü mücadelede zor durumda kalan Kral II. Solomon, Osmanlı Devleti'nin hâkimiyeti altında bulunan Ahıska'ya geçerek, Osmanlı Devleti'ne sığınmak ve mücadelesini dışardan sürdürmek zorunda kalmıştır. Ahıska'da başlayan sürgün Trabzon'da sona ermiştir. Kral II. Solomon verdiği bu mücadelenin ardından 1815'de vefat etmiş ve Trabzon'da defnedilmiştir. Uzun yıllar nerede olduğu bilinmeyen bu mezarın yeri Gürcistan'ın bağımsızlığını kazanmasından sonra tespit edilerek Türk ve Gürcü hükümetleri arasındaki yazışmalardan sonra Kasım 1990'da Gürcistan'a nakledilmiş ve Kutaisi'deki Gelati Manastırı'na defnedilmiştir (Öksüz & Bulut, 2020, s. 255-277).

## Kaynakça

### A. Arşivler

#### 1. Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA):

Hattı-ı Hümayun: 1100/44518; 1105/5615; 1265/48966; 994/41855; 1105/44599; 1105/44615; 994/41855; 1265/48969; 1100/44517.

#### 2. Archives du ministère des Affaires étrangères (AMAE) (Dışişleri Bakanlığı Arşivi, Fransa)

- Centre des Archives diplomatiques de La Courneuve (CADC): Correspondance consulaire et commerciale (CCC): Trébizonde, Tome 1 (1801-1811), Tome 2 (1812-1824).
- Centre des Archives diplomatiques de Nantes (CADN): Ambassade, Constantinople, Série D: Trébizonde, Tome 1 (1803-1814), Tome 2 (1815-1825).

### Araştırma Eserler

- Aydın M. (2008). *Üç büyük gücün çatışma alanı Kafkaslar*. Gök Kubbe Yayınları.
- Baddeley, J. F. (1908). *The Russian, conquest of the caucasus*. Longmans, Green and Co.
- Bay, A. (2007). *Trabzon eyaletinde mütegalibe hareketleri ve âyanlık (1750 -1850)* (Tez No. 210519) [Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Berkok, İ. (1958). *Tarihte Kafkasya*. İstanbul Matbaası.
- Cevdet Paşa (1301), *Tarih-i Cevdet* (Cilt 10). Matbaa-i Osmâniyye.
- Çapraz, H. (2006). Gürcistan'da Rus idaresinin yerleşmesi (1800-1850). *Orta Asya ve Kafkasya Araştırmaları Dergisi (OAKA)*, 1(1), 67-80.
- Das, A. (2016). *Defending British India against Napoleon: the foreign policy of governor-general Lord Minto 1807-13*. Boydell Press.

Driault, É. (2013). *Napléon'un şark siyâseti, Selîm-i sâlis, Napoléon, Sebastiani ve Gardane.* (Köprülüzâde Mehmed Fuat, Çev). Türk Tarih Kurumu.

Dvali, N. (2019). *Gürcistan'da Rus idaresinin kuruluşu (1801-1918)* (Tez No. 593983) [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Ekinci, E. B. (2008). Osmanlı idaresinde adem-i merkeziyet ve imtiyazlı eyâletler. *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları*, 6, 7-84.

Fedakar, C. (2017). Kafkasya'da Osmanlı tahkîmatı: Sohum kalesi (1723-1729). *Vakanüvis-Kafkasya Özel Sayısı*, 2, 163-194.

Fontanier, V. (2015). *Doğu'ya seyahat, bir Fransız konsolosun gözüyle 1830'ların Trabzonu'ndan siyaset ve toplum*, (Ö. Yılmaz, Çev.). Heyamola Yayınları.

Gümüş, N. (1993). *Osmanlı devletinin Gürcistan siyaseti (1808-1839)* (Tez No. 27142) [Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Gümüş, N. (2006). Son Gürcü kralı II. Solomon'un Ruslara karşı mücadelesi ve Osmanlı Devleti ile ilişkileri. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 22 (22), 105-118.

Gümüş, N. (2007). Son Gürcü kralı II. Solomon'un Trabzon'da ikameti ve Ruslara karşı mücadelesi. İçinde K. İnan vd. (Haz.), *Karadeniz Tarihi Sempozyumu (25-26 Mayıs 2005)*, Cilt 1, ss. 373-383), Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları.

Gvosdev, N. K. (2000). *Imperial policies and perspectives towards Georgia, 1760–1819.* Macmillan Press.

Hayta, N. (2017). 1806-1812 savaşında Kafkas cephesi. İçinde M. Uğur (Haz.), *VIII. Uluslararası Atatürk Kongresi (Atatürk ve Türk Kültür Coğrafyasında Kafkasya ve Çevresi)* (Cilt 1, ss. 191-208), Atatürk Araştırma Merkezi.

Kurat, A.N.(1999). *Rusya tarihi.* Türk Tarih Kurumu.

Mikaberidze, A. (2001). *The Franco-Georgian diplomatic relationship from the Letters of the king of Imereti Solomon II to the emperor Napoleon I, 1810-1811.* The Napoleon Series, [https://www.napoleon-series.org/research/government/diplomatic/c\\_georgia1.html](https://www.napoleon-series.org/research/government/diplomatic/c_georgia1.html)

Mikaberidze, A. (2015). *Historical dictionary of Georgia.* Rowan & Littlefield.

*Muhabdat Mecmuası* (Cilt 4.). (2008). Türk Tarih Kurumu.

Natchkebia, I. (2009). La place de la Géorgie dans le traité de Finkenstein (1807). *La Géorgie entre Perse et Europe*, İçinde F. Hellot-Bellier & I. Natchkebia (Eds.), (ss. 115-141), L'Harmattan.

Nusel, E. (2015). *1787-1792 Osmanlı-Rus savaşında Kafkas hanlıklarının faaliyetleri* (Tez No. 127853) [Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Oktay, H. (2017). Kafkaslarda Rus yayılması karşısında Osmanlı-Kaçar faktörünün harekete geçirilme teşebbüsü (Ağustos-Eylül 1811). *Vakanüvis Kafkasya Özel Sayısı*, 2, 383-384.

Öksüz H. & Bulut E. Ç. (2020). Gürcü Kralı II. Solomon'un Osmanlı Devleti'ne sığınması ekseninde Türk-Gürcü ilişkileri. İçinde Tellioglu İ. & R. Kavrelişvili (Ed.) *Yeni ve Yakınçağda Türk-Gürcü İlişkileri* (ss. 255-277), Serander Yayınları.

Seydoux, M. (1967). La France et L'iméretie sous napoléon ier [quelques documents inédits sur la transcaucasie au début du xixe siècle]. *Cahiers du monde russe et soviétique*, 8(4), 616-627. [https://www.persee.fr/doc/cmr\\_0008-0160\\_1967\\_num\\_8\\_4\\_1728](https://www.persee.fr/doc/cmr_0008-0160_1967_num_8_4_1728).

Şükürlü, K. (1996). Azerbaycan hanlıqları, devlet müsteqilliyi uğrunda mübarize. İçinde Süleyman Eliyarlı (Ed.) *Azerbaycan Tarixi* (ss. 548-549). Azerbaycan Yayınevi.

Temizkan, A. (2006). Rusya ve Osmanlı Devleti'nin Kafkas ötesinde nüfuz mücadelesi. *Türk Dünyası İncelemesi*, VI(2), 447-462.

Yılmaz, Ö. & Saraç, F. (2021). İmereti Kralı II. Solomon'un bağımsızlık mücadelesi ve Osmanlı sürgününe dair bazı yeni bilgi ve belgeler, *Mavi Atlas*, 9(2), 108-132

Türkmen, Z. (2003). XIX. yüzyıl başlarında Rusya'nın güney Kafkasya politikası (1800'lerin başından 1828 Türkmen Çayı antlaşmasına kadar). *Sekizinci Askerî Tarih Semineri bildirileri: 24-26 Ekim 2001, İstanbul* (ss. 21-36), Genelkurmay Basımevi.

Valiyev E. & Yörük D. (2016). Güney Kafkasya'da Osmanlı hâkimiyeti (1723-1735). *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 40, 15-28.

Vernadsky, G. (2015). *Rusya tarihi*. (D. Mızrak & E. Ç. Mızrak, Çev.). Selenge Yayınları.

Yılmaz, Ö. (2016). Trabzon'da Fransız varlığının ilk dönemleri: Pierre Jarôme Dupré'nin Trabzon konsolosluğu (1803-1820). *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, 21, 87-120.

Yılmaz, Ö. (2014). Diplomacy as a source of travelogues: the case of Pierre Amédée Jaubert in Persia in 1805-1806. *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 26(2), 65-96.

## Ekler:

### Ek 1. 1810'lu Yıllarda Gürcistan



**Kaynak:** [http://www.conflicts.rem33.com/images/Georgia/geor\\_1810.JPG](http://www.conflicts.rem33.com/images/Georgia/geor_1810.JPG)

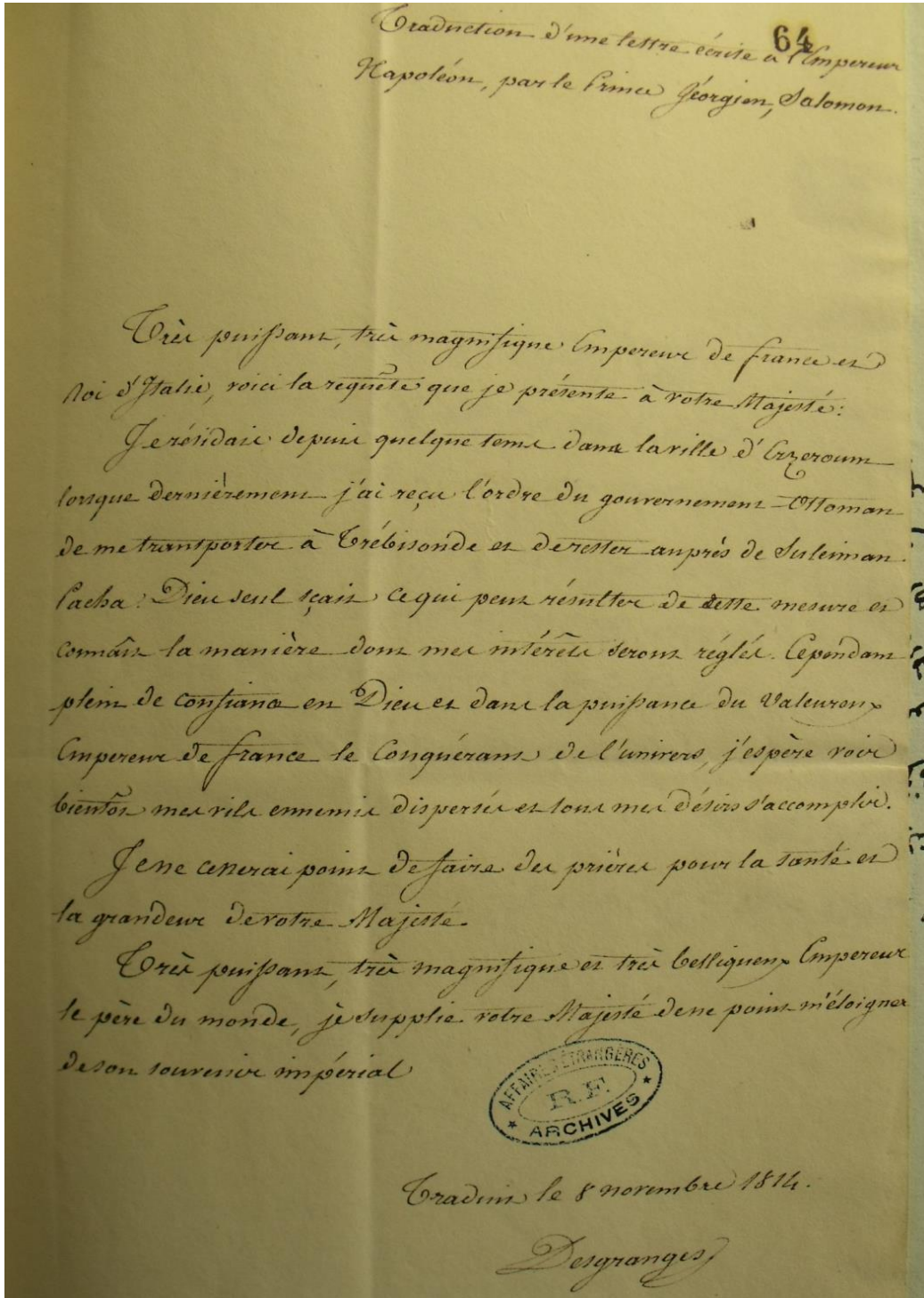
### Ek 2 : Kral II. Solomon



**Kaynak:**

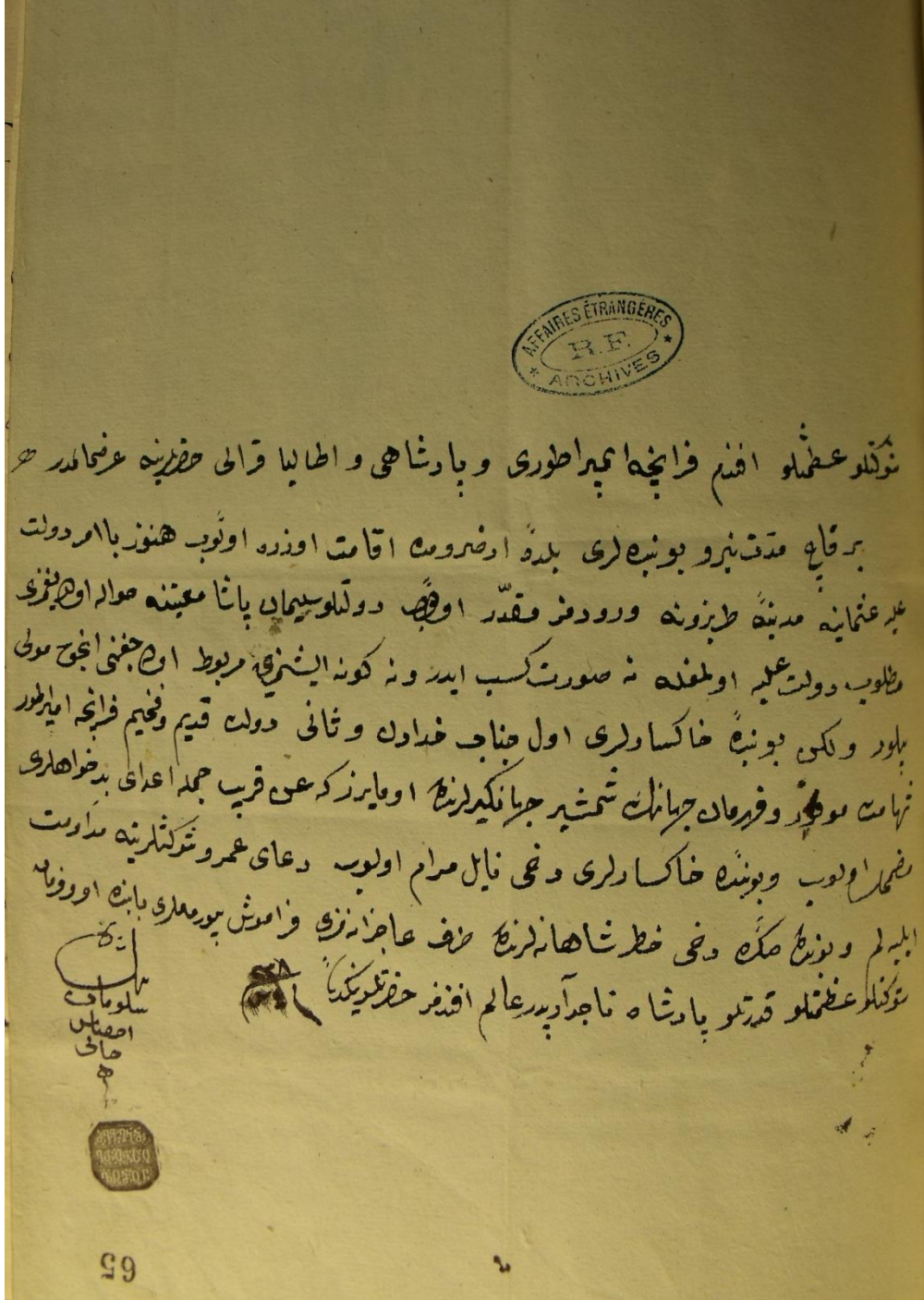
[https://en.wikipedia.org/wiki/Solomon\\_II\\_of\\_Imereti#/media/File:King\\_Solomon\\_II\\_of\\_Imereti\\_Georgia.jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/Solomon_II_of_Imereti#/media/File:King_Solomon_II_of_Imereti_Georgia.jpg)

Ek 3: Kral II. Solomon'un Napolyon'a Mektubunun Fransızca Tercümesi



Kaynak: AMAE, CADC, CCC, Trébizonde, 2.

Ek 4: Kral II. Solomon'un Napolyon'a Mektubunun Türkçesi



Kaynak: AMAE, CADC, CCC, Trébizonde, 2.

Ek 5: Kral II. Solomon'un Fransa Dışişleri Bakanlığı'na Mektubu (1813)



Kaynak: AMAE, CADC, CCC, Trébizonde, 2.



Ek 6: Kral II. Solomon'un Trabzon'daki Türbesi



**Kaynak:**

[http://dspace.nplg.gov.ge/bitstream/1234/128061/1/Saxalxo\\_Furceli\\_Suratebiani\\_Damateba\\_1915\\_N40-8.jpg](http://dspace.nplg.gov.ge/bitstream/1234/128061/1/Saxalxo_Furceli_Suratebiani_Damateba_1915_N40-8.jpg)